Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 65 (9749) | 1975 чылдың март 19, среда | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 кап.

СОЦИАЛИЗМ ОРУУ-БИЛЕ, ЧАА-ЧАА ТИИЛЕЛГЕЛЕРЖЕ

Марттың 17-де Будапештиде Тудугжулар профэвилелиниң ордузунга Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының XI съездизи ажыттынган.

ЧУРУКТА: съездиниң ажыттынарының үезинде. (СЭТА).

(Бо чурукту фототелеграф-биле хүлээп алган).

ВСАП-ТЫҢ XI СЪЕЗДИЗИНИҢ АЖЫТТЫНГАНЫ

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Марттың 17-де тудугжуларның профэвилелиниң ордузунга Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының XI съездизи ажыттынган.

Залга съездиниң делегаттары — ВСАП-тың 750 мүн ажыг кежигүннүг отрядының төлөлекчилери чыылган. Ол болза ажылчын аңгының, күш-ажылчы тараачыннарның, улусчу интеллигенцияның төлөлекчилери-дир. Залды байырлалдыы-биле шимээн. Сценада «XI» деп улуг чурагай, Ленинниң, Маркстың, Энгельстің портреттери база ВУР-нуң Күрүне тугу болгаш делегейниң ажылчын шимчээшкининиң Кызыл туктары. Кызыл өстө: «Ленинчи орук-биле бурунгаар!» дээн кыйгырыг. Ол болза венгр коммунистинің бодунуң чуртунга сайзырааңгай социалистиг ниитилелди тургузарынче угланган планнарының болгаш ажыл-херектериниң лозуңу-дур.

Съездиниң делегаттарынга болгаш аалчыларынга, ВСАП-тың бүгү кежигүннеринге, Венгрияның социализм тургузуушкунунда идепкейлиг киржип турар бүгү ажылчы чоннарынга А. Апро байыр чедирген.

Бистің шуптувустуң өмүнээвистен акы-дунма чурттарның бистің съездивиске чедип келген делегацияларынга байыр чедирип тур мен деп, түңнелинде А. Апро чугаалаан. Бистің партиявыстың, бистің шуптувустуң өмүнээвистен Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежнев баштаан делегациязынга сеткилдин ханызындан изиг ынакшыл-биле, чүректің ханызындан байыр чедирип тур мен.

Ол сөстерни залга олурганнар диңмиттиг, үр адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Делегаттар съездиниң улуттур органнарын бир үн-биле соңгааш, хүннүң айтырын бадылаан: ВСАП Төп Комитединиң отчёт илеткели; Төп контроль комиссиязының отчёт илеткели. Съездиниң делегаттары партияның Уставынга өскерилгелер киирер дугайында саналдарны чугаалажып көөр, ВСАП-тың программынг медеглелиниң төлевилелин бадылаар.

Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының Төп Комителиниң отчёт илеткелин эш Я. Кадар кылган.

Илеткелди улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш үр адыш часкаашкыннары-биле удаа-дараа үзе кирип тургулаан.

Ооң соонда Төп контроль комиссиязының ажылының дугайында илеткелди ооң даргазы Я. Брутьо кылган.

ВСАП-тың съездизи ажылын уламчылап турар.

СОВЕТ-ГАМБИЙ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫН

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы К. Т. Мазуровтуң болгаш Гамбия Республиканың Президентизи Дауд К. Джаварның аразында чугаалажыышкыннар марттың 17-де Кремльге эгелээн.

Найыралдыг болгаш боттуг байдалга эрткен чугаалажыышкыннар үезинде совет-гамбий харылзааларны улам ынай хөгжүдери-биле холбашкан алаян хөй айтырыгларның талазы-биле санал-опал солчуушкуннары болган.

Бот-бодунга сонуургалдыг бооп турар делегейниң чамдык айтырыгларын, ол ышкаш чамдык ниити-африка айтырыгларны база чугаалажып көрген. Колониализмниң артыышкыннарынга удур, национал хамаарышпас чоруқту, экономика талазы-биле хамаарылга чок чорукту быжыглаары дээш, Африка динке тайбың болгаш депшилге дээш Африканың улустарының демиселинче онза кичээнгейни чугаалажыышкыннар үезинде салган.

Чугаалажыышкыннар уламчылаар.

* * *

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң чазаа Гамбия Республиканың Президентизи Дауд Джаварга алдар болдурган дүштеки шайлалганы марттың 17-де Кремльге кылган.

Аалчы-биле ооң кады келгени гамбий күрүне ажылдакчылары дүштеки шайлалга-га киришкен.

Совет таладан шайлалгага ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы К. Т. Мазуров, эштер А. А. Громыко, Д. С. Полянский, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев болгаш албанның өскедаа кижилери киришкен.

Н. В. Подгорный болгаш Дауд К. Джавар чүве чугааланнар, оларны улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Шайлалга чыыг, найыралдыг байдалга эрткен.

(СЭТА).

Апрель 19-коммунистиг субботник хүнү

СЭКП Тыва обкомунда

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 105 чыл болурунга алдар кылдыр 1975 чылдың апрель 19-та коммунистиг субботникти эрттирер талазы-биле москвачыларның эгелээшкинин деткиир дугайында 2-ги автотранспорт бүдүрүлгезинин, сүт комбинадының, республика типографиязының, Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын», Танды районнуң «Революцияның чалбыыжы» совхозтарның коллективтериниң инициативазын СЭКП-ниң Тыва обкому чүүлдүг деп көрген.

Республикага коммунистиг субботникке белеткелди болгаш ону эрттирерин удуртуру-биле СЭКП Тыва обкомунуң бюро кежигүнү, профэвилелдериниң область чөвүлелиниң даргазы Т. Ч. Норбуга баштаткан республика штавын тургускан.

БЕЛЕТКЕЛ АЖЫЛЫ КАЛБАРГАН

В. И. Ленинниң төрүттүнгениниң бээр 105 чыл болуп оюнга турааскаткан субботникти апрель 19-та эрттирер дугайында Москваның мурнакчы бүдүрүлгелериниң ажыл-ишчилериниң эгелээшкинин бистің Барыын-Хемчик районнуң ажыл-агыйларында, бүдүрүлгелериниде белик көдүрүүшкү-биле деткип, орта белеткел ажылдарын чорудуп эгелээн. Районда субботник эрттирер он бир кижи составтыг «штаб» бодунуң ажыл планын тургускаш, ооң кежигүннерин тус-тус ажыл-агыйларга, бүдүрүлге черлеринге быжыглаан.

Баштайгы сааналшкынар өзугаар алгаш көөрге, коммунистиг субботникке районда 37 организациялардан 20 мүн ажыг кижи үнүп, мүн-мүн рубльдің ажылын кылган беш чылдың фондузунче шиичидерин планнап турар. Бо чылгы субботниктиң кол угланыышкынын бүдүрүлге черлеринге ажылдагы-биле тодаргай хемчеглерни алган. Ынчангаш ам тудуг, бүдүрүлге организациялары ацаа баш улур белеткеп эгелээн. Мооң мурнунда чылдарның субботниктерге бүдүрүлге, албан организация черлериниң хөй кези чаагайжыдылгаже кол углап, өзулуг бүдүрүлге шынарлыг ажылдарны чорутпайн келген. Ам суур, хоорайны чаагайжыдарының хүнүн аңгы организастаарын планнаан.

Субботникке белеткел ажылдары Ак-Довурак хоорайда база калбарган. Мында хөй-хөй бүдүрүлге, албан, организация черлеринге субботник эрттирер деп москвачыларның кыйгырыын деткээн митингилер болгулаан. Эң ылаңгыя «Тыва даг-дүгү» комбинаттың шупту цехтеринге болгаш адырларынга болгулаан хуралдарга тодаргай планнары чугаалашкан. Чаңзээ, даг-дүгү рудниктиң коллективи коммунистиг субботник хүнүнде экскаватор участогу дүн-хүн иштинде 19 мүн тонна даг массазы үдүрер даалгазын 25 мүн тонна чедирер болгаш 360 погон метр чер үттээр планның орнунга 470 погон метрни үттээр сорулганы салган. Ол субботникке 170 хире кижи киржир болгаш 1000 рубльдің ажылдарын кылырын планнаан. Ол ышкаш транспорт цехниң ажылчыннары субботникке камнап алган кыыр-чаар материалдарны болгаш авторезиналарны ажыглаар деп шиитпирлээн. Автомобилистер ол хүн графиктен ажыр 5 мүн тонна ыаны-бүрү чүүтерни сөөртүр хүлээлге алган. Шак мындыг патриотчу эгелээшкиннер комбинаттың өске-даа цехтеринге болгулаан.

Коммунистиг субботникке белеткел ажылдарын Ак-Довурактың тудуг эргелелиндە, № 11 автобаазада, Кызыл-Мажалыктың туйбу заводунда, «Сельхозтехника» каттыжышкынында эки организастап турар. Ол ышкаш районнуң ажыл-агыйлары боттарының планын тургускулап, кол угланыышкынны часкы тарылгаже, малчыннарның кыштагларын септээринче угландырган. Районнуң школаларының үстүкү классчылары совхозтарга барып ажылдаарын планнаанар.

Ынчангаш Барыын-Хемчик районнуң ажыл-ишчилери Бүгү-эвилелдиң ленинчи коммунистиг субботникинге чаңгыс кижи дег үнреш, тоску беш чылдың фондузунга төлептиг салыышкынын киирер дээрзинге бүзүрелдиглер.

А. КУВШИНОВ.

СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң ийги секретары, субботник эрттиреринің район штавының начальниги.

Кварталдыын хуусаа бетинде

КӨРГҮЗҮГЛЕР БЕДЭЭН

Барыын-Хемчик районнуң «Шекпээр» болгаш «Хемчик» совхозтары бирги квартала күрүнеге сүт садарының планын ажыр күүсеткеш, ам ийги квартал үлүүнде ажылдап турар. Планныг онаалдаларны күүседириге ол совхозтарның Суг-Кажаа, Ыйгылак төп сүт-бараан фермаларының коллективтериниң кызымак, шудургу күш-ажылын демдеглээр херек.

«Хемчик» совхозтуң Ыйгылак фермазы күрүнеге 100 центнер сүт садар планын март 1-де 118 центнер кылдыр күүседи, эрткен чылдыындан сүт саалдазын барык 40 центнерге көвүдеткен. Фермада мал чемя белеткээр цехти районнуң өске ажыл-агыйларындан мурнай ажыглалга киирип, мал чемиге белеткен алганы сиген, саван болгаш өске-дар бөлүүн чемнерни малга олчаан бербейн, ацаа ыаны-бүрү концентраттыг чемнерни холуп берип турар. Ол чорук малдың продуктулуун белидериге улуг дузалыг болган. Ол ышкаш бо совхозта малды семиртир азыраар шөлдү бо чылын ажыглап эгелээн. Ынчангаш эзт талазы-биле квартал планын күүседириге ол идигни берген.

«Шекпээр» совхозтуң Суг-Кажаа сүүбараан, фермазы мурнуку чылдарда районга эң-не хожудаңгай болуп турган. Ам ында күш-ажылдың сагылгачурумун экижидип, коллективтиң кежигүннерине партийжи-массалыг ажылдарны күштелдиргениниң түңнелинде, ферманың көргүзүү белин эгелээн. Ук ферма эрткен чылдан бээр районда мурнакчы апарган. 1974 чылда ацаа бир инектен 1772 кг сүттү саап алгаш, республикага үшкү черин эзлеп, үшкү черге диплому болгаш 250 акша түңнүг шаңналды алган. Ферманың коллективи бо чылдың бирги квартылында 36 тонна сүт садар планын 37 тонна кылдыр март бирде-ле күүседкен. Бо фермада база-ла, Ыйгылак фермазында ышкаш, мал чемя белеткээр цех бар. Малга чемни чымчалыр хайындырып берип турар. Саар инектерге долу үнелиг рационну тургускан. Ынчангаш сүт саалдазы кудулавайн, харын көвүдеп турар.

Сут-Кажаа фермазының чедиишкинниге ооң эргелекчизи Сарыглар Назын-Байырның үлүг-хуузу биче эвес. Ол бодунуң хамаарышкан ажылынга кызымак. Ооң ажыл-иш дээш, кижилерниң культурлуг чурталгазы дээш сагыш салыышкынын чаңгыс мындыг чижектеп көрүп болур. Фермага радио киирер дугайында чугаа хөй удаа бооп келзе-даа, түңнел чок артып турган. Сарыглар бодунуң бажыңында радиоприёмникинге үн улгаттырар херекселдерни кожуп тургаш, тускай радио белдирин кылып, бажыңларже радио шугуларын шөйдүрүп, бажыңы бүрүзүн радиожуткан. Ам ферманың коллективи оны дамчыштыр бүгү чүвени дыңнап турар.

Кандыг-даа ажыл-иштиң чедиишкини ында ажылдап турар кижилерден хамааржыр. Бо ийи ферманың саанчыларының хөй кезин аныяктар. Фермаларының белик көргүзүглери ында саанчыларның хамаарышкан ажылынга мергежилиниң өзүн турарының херечизи-дир. Боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин Суг-Кажаа фермазында Александра Сарыглар, Саая Биче-кыс, Зоя Ооржак, Сарыглар Карат, Минис Куулар олар ажыр күүседип, ийи ай дургузунда 4000 кг сүт саар тургаш, 4400 кг чедиргеннер. Эң ылаңгыя аныяк саанчылар Саая Биче-кыс — 174 кг, Зоя Ооржак 205 кг сүттү эрткен чылдыындан хөйү саткан.

Ыйгылак фермазындан Хомушку Харлыг, Александра Моңгуш, Зоя Саая олар хөй сүттү саап, өскелерден белик көргүзүглерлиг болганнар. Бир инекке онаштыр ийи ферманың ниити саап алган сүдүн деңнээрге, Суг-Кажаа фермазынды ийи ай иштинде 249 кг, а Ыйгылак фермазынды 158 кг болуп турар. Ол ышкаш шекпээржилерге эрткен чылын 60 үеде 54 инек оолдаан турган болза, ам 35 инек оолдаан, а хемчикчилерде 29 турган болза, ам бызаа 49 четкен.

Ийи ферманың кайызында-даа мал чеми, эң ылаңгыя силос, төңүп турар. Ынчалзажок ферманың ажыл-ишчилери чер болгаш мал ажылынын продуктуларын, бүдүрерин база белеткеп берип турар. Хой төрүп турар коданнарже мал чеминиң, сүгнүң сөөртүлгезин үзүктелдирбейн турар. Одар далбыйлаар трактористерни түс-түс коданнарга быжыглаан.

База бир чугула хемчег болза, хою оолдап турар кодан бүрүзүн хураган ажаап доруктурар сакманщиктер-биле хандырганы болур. Олар хойжуларның чымыштыг ижинге дузалажып, ацаа боттарының төлептиг үлүг-хуузун база киирип турарлар.

Оон аңгыда, хой оолдаашкыны түлүктеп турар коданнарга дүнеки дежурныйлаашкынны тургускан. Ону сакманщиктер, хойжулар эвес, а зоотехниктер, мал эмчилери база контораның өске-даа ажылдакчылары эрттирип турар. Оларны кежээ коданнарга тускай машина-биле чедирип каар. Дуне олар төрүттүнген хураганнарны өзинге эмзирер, им-демдээн кылыр, өрээлдерге чаш хураганнарны хайгаараар. А хүндүс чымыштыг ишке моган турупкан хойжулар болгаш сакманщиктер дуне шөлээн дыштаныш алыр. «Шамбалыг» совхозтуң бо аргазын өске ажыл-агыйлар ажыглаары чугула.

Кыштаглаашкын — шалыпчы фронт

ДҮНЕКИ ДЕЖУРНЫЙЛААШКЫН

«Шамбалыг» совхозта хой оолдаашкыны ам кидин түлүк. Чамдык коданнарда хонукта 30—40 чедир хой оолдап турар. Ынчангаш хойжуларның ажылы олут-чыдын чок апарган. Бо хүннерде совхозтуң дирекциязы, партия, профэвидел болгаш комсомол организациялары малдың чаш төлүн бүрүн менди алыры-биле бүгү-ле чүүлдерни кылып турар. Хой төрүп турар коданнарже мал чеминиң, сүгнүң сөөртүлгезин үзүктелдирбейн турар. Одар далбыйлаар трактористерни түс-түс коданнарга быжыглаан.

База бир чугула хемчег болза, хою оолдап турар кодан бүрүзүн хураган ажаап доруктурар сакманщиктер-биле хандырганы болур. Олар хойжуларның чымыштыг ижинге дузалажып, ацаа боттарының төлептиг үлүг-хуузун база киирип турарлар.

Оон аңгыда, хой оолдаашкыны түлүктеп турар коданнарга дүнеки дежурныйлаашкынны тургускан. Ону сакманщиктер, хойжулар эвес, а зоотехниктер, мал эмчилери база контораның өске-даа ажылдакчылары эрттирип турар. Оларны кежээ коданнарга тускай машина-биле чедирип каар. Дуне олар төрүттүнген хураганнарны өзинге эмзирер, им-демдээн кылыр, өрээлдерге чаш хураганнарны хайгаараар. А хүндүс чымыштыг ишке моган турупкан хойжулар болгаш сакманщиктер дуне шөлээн дыштаныш алыр. «Шамбалыг» совхозтуң бо аргазын өске ажыл-агыйлар ажыглаары чугула.

ЧУРУКТА: сакманщиктер (солагай талазындан) М. Седенмаа, О. Долзат, Л. Кендикпаа, С. Ондар. Олар «Шамбалыг» совхозтуң хоочун хойжузу Куулар Дажы-Серенниң коданында 450 ажыг хураганны доруктурып, кызымак ажылдап турарлар.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Соруктуг ишчилер

Тоску беш чылдың доозукчу чылын күш-ажылчы чедиишкиннерлиг доозар дээш «Тувкоммунэнерго» коллективи күжеиишкиниг ажылдап турар. Чылдың эгезинден тура бо хүннерге чедир бүдүрүлге электри энергиязын саарарының планын 102 хуу, чылыгныын — 103,7 хуу күүсеткен болгаш 9200 рубльдің немелде орулгазын алган. Амгы үеде ында дерин-херекселдериниң капитал септелгезин, чаа техниканы ажыглалга киирериниң ажылдарын чорудуп турар.

Бо коллективте мурнакчылар хөй. Чаңзээ, күш-ажылчы чедиишкиннери дээш чоокта чаа Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижин-биле шаңнаткан Кызылдың электри четкилериниң мастери С. К. Бельков, улетпур бүдүрүлгелериниң хынакчы электромонтёру Е. Н. Борисова база Тожу районнуң Тоора-Хем суурда электри станциязының дизелизи коммунист А. К. Иванов дээш өскелер-даа хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар.

М. ХЕНЧЕ-КАРА.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ БОЛГАШ ТЫВА АССР-НИҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ РАЙОН, ХООРАЙ, КӨДЭЭ, СУУР СОВЕТТЕРИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР ЭРТТИРЕР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң үшкү чыыжының болгаш Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район, хоорай, көдээ, суур Советтериниң он дөртү чыыжының бүрүн эргелериниң доостуру-биле холбаштыр Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң **доктаадыры болза:**

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге болгаш Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район, хоорай, көдээ, суур Советтеринге соңгулдаларны 1975 чылдың июнь 15-те, воскресеньеде, эрттирер.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ

Кызыл хоорай, 1975 чылдың март 18.

БЕШ ЧЫЛДЫ ЧЕДИИШКИННИГ ДООЗАР ДЭЭШ

● Партияның Кызыл район конференциязындан ●

Чаа тургустунган Кызыл районунуң коммунистериниң баштайгы конференциязы аажок бедик кедергүүшкүнүнүң байдалынга эрткен. Оон делегаттарының аразында нарысылал чоогунуң совхозтары: «Кок-Тейник», «Сукпактыг», «Кара-Хаактын», «Тиилелгенин», «Шамбалыгның» малчыннары, тудугжулары, күш ажаакчылары, мраккы «Тере-Хөл» колхозтуң инжижилери, сарлыкчылары, ачылары, Баян-Колда «Х Улуг хурал» колхозтуң хойжулары болгаш көдээ тудугжулары, Терлиг-Хаяның дагжылары, металлургтары, Чербиниң ыяш белеткелчилери болгаш партия, совет, профэвилел, комсомол болгаш ажыл-агый органнарының ажылдакчылары бар. Олар аңаа «Партияның XXIV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның декабрь (1974 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин боттандырар талазы-биле районнуң партия организациязының сорулгаларының дугайында» партия Тыва обкомунуң йиитги секретары **В. Н. Филипповтуң** илеткелин дыңнап, чугаалашканнар.

— Партияның болгаш чазактың чаагай сагыш салыышкынының база партия, совет, ажыл-агый органнарының организакчы болгаш политиктиг ажылының, бүгү ажылчы чоннарның шудургу күш-ажылының түңнелинде беш чылдың эрткен дөрт чылдарында Кызыл районнуң экономиказын болгаш культуразын хөгжүдеринге чамдык чедиишкиннер чедип алдынган— деп, илеткелчи чугаалаан. Чамдык күш-ажылчы коллективтерде партия организациялары ажыл-агый чорудулгазынга удуртулганы улам күш-телдирип, социалистиг чарыштыг калбак нептерелдиг, дээштиг кылдыр организаставанындан олар бедик көргүзүглерни чедип ап турарын илеткелчи болгаш санал берген делегаттар Чербиде школа интернат башкызы **А. Н. Мизерных**, Терлиг-Хаяның мөңгүн суу бүдүрүлгезиниң кол инженери **Г. П. Филько** болгаш еске-даа эштер чижектер-биле көргүскен. Ылаңгыя Чербиде ыяш белеткээр пункт (начальниги В. В. Туденеков, парторганизация секретары В. Л. Лошков) беш чылдың дөрт чылдарында продукция сайгарар планын 108,3 хуу, бараанныг продукцияныын—107,8 хуу күүсеткен. Эрткен тодарадыкчы чылда база бедик көргүзүглерни чедип алган.

Терлиг-Хаяның мөңгүн суу бүдүрүлгези (директору А. И. Боев, парторганизация секретары А. И. Чудаева) бүдүрүлгениң темпизин бедидип, эрткен чылын продукция бүдүрериниң планын 112,7 хуу, сайгарылганын —112,7 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн—112,7 хуу күүсеткен.

Оон-биле чергелештир Терлиг-Хаянның мөңгүн суу бүдүрүлгезинде болгаш районнуң капитал тудуунда улуг четпестер барын конференцияга шүгүмчүлекчи ёзу-биле сайгарып көрген. Чижээ, терлиг-хаяжылар бүдүрүлге күчүлерни чедир ажыглавайн, эрткен дөрт чылдарда металл бүдүрер планны күүсетпээн.

Кызыл районда кол тудуг организациязы — «Тыва көдээ тудуг» трестиң № 62 КМК-зының (начальниги А. М. Блинов, парторганизация секретары Н. К. Германов) ажылында улуг четпестер барын конференцияга демдеглээн. Бо коллективтиң тудуг-монтаж ажылының темпизин доктаамал бедидер туржук, харын ону үргүлүү кудуладын турар. Чижээ, 1971—1972 чылдарның кайызында-даа 3,4 миллион рубльди шиңгээдип ап турган болза, 1974 чылда 2,9 миллион рубль болган. Ылаңгыя ук КМК 1974 чылда кончуг багай ажылдаан. Керээлиг-даа, бодунуң-даа күжү-биле кылыр ажылдарының планын күүсетпээн.

Бо коллективтиң тудугжулары «Кара-Хаак» совхозка 300 олуттуг клубту, 25 автомашина кирер гаражты, «Сукпакка» 200 олуттуг клубту график ёзугаар 1973 чылда-ла ажыглалга киирер ужурлуг турган. Ынчалза-даа ол тудугларны кажан доозары ам-даа билдинмес. Ол дугайын бо совхозтардан келген делегаттар, парторганизация секретары **А. С. Маадыров, Б. Ч. Ондар** оларның чидии-биле шүгүмчүлээнин таварылга эвес.

Оон аңгыда «Тыва суг тудуг» трестиң № 2 КМК-зы Кызыл районуң ажыл-агыйларынга мелиорация талазы-биле кылып бээр ужурлуг ажылын база-ла аажок хожудадып турар. Чижээ, мелиораторлар «Кок-Тей» совхозка культурлуг одарлар кылып бээр дээш суггарылга системазын 1969 чылда-ла тудуп эгелээш амдыгаа чедир доосдаан.

Тоску беш чылдың эрткен дөрт чылдарында районнуң көдээ ажыл-агыйы улам ынай хөгжүп, оон материал-техниктиг баазазы бижыкканын, хөй-хөй кадрлар өзүп үнгенин конференцияга демдеглээн. Ылаңгыя Кызыл хоорай Советинге хамааржып турган ажыл-агыйлар ол-ла үеде көдээ ажыл-агый продукцияларын садар планнарын күүсеткен. Күрүнеге пландан ажыр дөрт чылдарда 13254 тонна тарааны, 2678 тонна эттти, 167 тонна сүттү, 16 тонна дүктү, 4,3 миллион куш чуургазын саткан. Тараа болгаш эт садарының беш чыл планы күүсеттинген. Маңаа «Сукпак», «Кок-Тей» совхозтарның ажыл-ишчилери төлептиг үлүүн киргген.

Эрткен дөрт чылдарда бо зонаның ажыл-агыйлары чамдык чедиишкиннерни чедип алган болза-даа, аңаа оожургап болбас, байдалды шүгүмчүлекчи ёзу-биле көөр ужурлуг деп түңнелди конференцияга кылган. Ылаңгыя илеткелчи болгаш «Шамбалыг», «Кок-Тей» совхозтарның директорлары эштер С. Д. Седен-оол, А. И. Ломаев олар ажыл-агыйларда чамдык эки дуржулгаларны чугаалааш, кол кичээнгейни шиитпирлеттинмээн айтыгларже, моон соңгааргы сорулгаларже утландырган.

Оон-биле кады мал ажылын хөгжүдериниң айтырыы конференцияга чидин-биле тургустунган. Бир эвес Кызыл районну 1974 чылда тургустунган дээш ап көөр болза, беш чылдың тодарадыкчы чылында районда мал ажылының продуктуларын садар талазы-биле чүгле социалистиг хүлээлгени эвес, харын күрүне планын безин күүсетпээн.

Ол бүгү четпестер болза, партия организациялары, ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш специалистери көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидеринче база күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезинче ажылчыннарның болгаш колхозчуларның күжүн болур-чогуурга-биле организастап шыдавайн турарын көргүзүп турар. Социалистиг хүлээлгени ёзу барымдаалап алыр, оон күүсеттинин организаставас болгулаар. Чижээ, «Тере-Хөл» колхоз соолгу каш чылдарда дүк садар хүлээлгези хамаанчок, күрүне планын безин күүсетпейн келген, мында соолгу ийи чылда бир хойга опаштыр алган дүк бир килограмм безин четпес, «Х Улуг хурал» колхозта байдал база-ла сеп дээредевес.

Мал ажылында курлавырларны кончуг четпес ажыглап турар. Чижээ, эрткен чылын «Тере-Хөл» колхоз төрүүр чүс инектен 60-на бызааны алган. «Тиилелге» совхоз төрүүр малдың кызыраанындан дөрт чылдарда 884 бызааны, 4680 хураганны чедир албаан. Малдың өлүп хораар чоруу чамдык ажыл-агыйларда хөй болуп артпышаан.

Бо чылдың баштайгы кварталында мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш сдар талазы-биле байдал районда база нарын бооп турар.

Районнуң ажыл-агыйлары чер ажылын хөгжүдериниң беш чыл планын база-ла четпес боттандырып турар. Ылаңгыя эрткен чылын тараа бүдүрер болгаш садар талазы-биле күрүне планын чаңгыс-даа ажыл-агый күүсетпээн. «Тиилелге» совхозта бо талазы-биле байдал дыка берге, доозукчу чылда ажыл-агый 19,8 муң тонна тарааны садар ужуруг.

Күрүне планы дээрге хоойлу. Ынчанган партия, совет органнар, ажыл-агыйның удуртукчулары, специалистер ону күүседир дээш бедик харысалгалыг болур, эргежок чугула бүгү хемчегларни алыр ужуруг дээрзин конференцияга чугулаап айыткан. Ынчалзажок чамдык ажылдакчылар даандырган ажыл-херекке харысалганы кудуладып турар фактылар бар.

—Бистиң совхозка сөөлгү үш чылда директор, партком секретары, чамдык кол специалистер чыл санында солчуп келген, ол дээрге ажыл-херекке багай салдарны чедиргени чугзажок — деп, «Тиилелге» совхозтан келген делегат хойжу **В. В. Ондарның** шүгүмчүлээни таварылга эвес. Партиниң чаа тургустунган райкому айтырыгның бо талазынче болгаш ажыл-ишчилериниң ылаңгыя малчыннарның амыдыралынче кичээнгейни күштелдиреринiң чугулазын хойжу демдеглээн.

Районнуң күш-ажылчы коллективтериниң партия организацияларының организакчы болгаш политиктиг ажылында чамдык четпестериниң дугайын конференцияга хандыр сайгарып көрген. Ылаңгыя «Тиилелге», «Кара-Хаак» совхозтарда, «Тере-Хөл», «Х Улуг хурал» колхозтарда партия организацияларының ажылының деңнели болгаш стили үениң негелдезинге дүүшпейн турар. «Тере-Хөл» колхозта партия организациязы коллективтиң амыдыралынче ханылап кирбейн, четпестерни чайлаадырынче угланган дээштиг хемчеглер албайн турар.

Ол ышкаш № 62 КМК-да, Элегес-Аксында парторганизациялар уставчы негелделерни коммунистерниң күүселиг дурарының дугайында дыңнадыгларын албайн турар. «Сукпакта», № 62 КМК-да хураллар эрттиреринин хуусаазын үреп турар. «Тиилелге» совхозта, «Тере-Хөл», «Х Улуг хурал» колхозтарда партия организацияларының чарышты калбак нептерелдиг, дээштиг кылдыр организастаарынче кичээнгейни кошкак.

Үстүнде демдеглеттинген чижектер чаа тургустунган районнуң күш-ажылчы коллективтериндe партия организациялары ажыл-агый чорудулгазынга партийжи удуртулганы күштелдирип, масса ортузунга партийжи организастыг болгаш политиктиг ажылдың деңнелин улам бедидерин иеген турарын конференцияга онзалап демдеглээн. Ынчангаш партияның чаа тургустунган райкому чер-черде парторганизациялардың дайынчы орга-шиәәзин улам бедидер, оларның ажылының стилин ам-даа сайзыраңгайжыдар дээш шудургу ажылды чорудар апаар.

Конференция чугаалашкан айтырыгның талазы-биле делегерлер докладды хүлээп алган, СЭКП ТК-ның декабрь (1974 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, аңаа СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын ажыл-чорудулгага дайынчы удуртулга болдурган, Кызыл районнуң коммунистери улус ажыл-агыйының бүгү алырларын хөгжүдеринге чаа-чаа чедиишкиннер дээш база беш чылдың доозукчу чылында планныг даалгаларны боттандырары дээш демиселге бүгү күштү мобилизастап шыдаар деп бижыг бүзүрелди ында илереткен.

Ниитиниң малының чаш төлүн менди алыр

ХАРЫЫСАЛГАЛЫГ ИШ

СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыынга харыы кылдыр ыраккы Мөңгүн-Тайга районнуң хойжулары бо хүннерде күжениишкинниг ажылдап турарлар.

Колхозтарның хойжу бригадаларында төрүүр хойнуң чартыы оолдапкан. Бүгү төрээн 11935 хойдан 11949 хураганны менди камгалап алган.

Хой оолдаашкыны «Мурнакчы» колхозта организастыг чорун турар. Ажыл-агыйның хойжулары 6946 хураганны камгалап алган. Ам ажыл-иш чымыштыг апарган.

Малдың чаш төлүн чидириг чокка камгалап алыр дээш дээштиг хемчегларни специалистер төрүүр хойлуг кодан бүрүүнде чорудуп турар.

«Малчын» колхозтуң Каргыда, Хүрең-Тайгада, Кара-Ховуда хойжу бригадаларында чаа төрүттүнген хураганнар хорамча чок. Оларның ажаалдазы, чемгерилгези эки.

Доозукчу чылда алган социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүседир дээш кызымаккай ажылдап, төрүттүнген чаш мал төлүн бүрүн камгалап ап турар хойжулар колхозтарда хөй. «Малчын» колхозтуң Каргыда № 1 хойжу бригадазының хойжулары Тейник Дамдын, Оойлу Казырыкпай, Марзын Кержек-оол олар амдыызында үүс хөй бүрүүзүнден-не 100 хураганны бүрүн камгалап алганнар. Ол дээрге, малчыннарның күш-ажылчы чедиишкини-дир. Оларның хойлары ам-даа төрүп турар.

Ортумак школаны доосказ, хойжулап эгелээн комсомолчу кыстар Араш Чечекмаа, Нина Дандар, Галина Хомушку олар дуржулгалыг хойжулардан дудак чок ажылдап, төрээн 214 хоюндан 216 хураганны менди доруктуруп, ажаап турарлар. Чаа хой кадарып эгелээн аныяк кыстар бо чылын үүс хойдан-на 86 хураганны камгалап алырын хүлээнгеннер. Оларның хоюнуң оолдаашкыны үргүлчүлеп турар.

Д. КУУЛАР.

Бай-Тайганың «Мурнакчы» колхозунда Ооржак Өлзей-оол удурткан хойжу бригаданың хойжузу Кок Сереноттуң коданында хой оолдаашкыны кидин түлүк. Бо мурнакчы хойжу эрткен чылын төрүүр 100 хойга онааштыр 115 хураганны камгалап, хой бүрүзүнден 3,8 кг дүк кыргып алган.

Оон күш-ажылчы чедиишкининде өглу, комсомолчу сакманщик Арбай-оол Серенотуң киирген үлүг-хуузу эвээш эвес. Хураган ажаап өстүреринге ол мергежип, ачазының дузалакчызы бооп ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Арбай-оол Серенот.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

Шаңнал хүлээндирип турар

Бистиң колхозтуң амыдыралынга чоокта чаа өөрүшкүлүг болуушкун болган. 1974 чылда социалистиг чарыштың тиилекчизи болганы дээш СЭКП Тыва обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүделиниң, облпрофчөвүделдиң база комсомол обкомунуң шилчиир Кызыл тугун болгаш акша шаңналын бистин колхозка тывыскан. А Бай-Даг көдээ Совединге Министрлер Чөвүделиниң болгаш облпрофчөвүделиниң шилчиир тугун тывысты. Ол чедиишкин бистиң малчыннарывыстың, саанчыларывыстың, тудугжуларывыстың, механизаторларывыстың, чолаачыларывыстың болгаш еске-даа ишчилериниң кызымак ажыл-ижинин ачызында чедип алдынган. Харын-на оларның ачызында колхоз мал бажын мурнуку чылдан 6,9 хуу ажыр өстүрер, күрүнеге продукция садарының бүгү планнарын күүседир аргалыг болган. Элээн хой чаа тудуглар немешкен. Мурнакчы эштериниң чамдыктарының аттарын маңаа адаваас аргажок. Хойжу Сагаачы Седип үүс хойга онааштыр 137 хураган камгалап алган. Дүк талазы-биле оон көргүзүү база багай эвес: хой бүрүзүнден 2,4 килограмм. Ол ышкаш хойжулар Дүпчен Эрес-оол, Владимир Дандаа, Шулуу Чашоол үүс хойдан-на 100—103 хураганнарны, хой бүрүзүнден 2,1—2,7 килограмм чедир дүктү кыргып алганнар. Саанчылар Дандаа Бады-Хөө, Балан Саартай, чолаачылар Өлзей Бады-Делгер, Сержинмаа Каңоол, трактористер Седип Байыр-оол, Байыр Янко олар кончуг эки ажылдап турарлар.

Чамдык чедиишкиннер бардаа болза, четпестер бисте хөй. Чер ажылы хожудап турар. Техниканың ажыглалын өкижидери чугула. Кыштаглаашкын байдалы нарын. Ынчангаш Туктар тывыскан байырлыг хуралга мурнакчы хойжу Владимир Дандаанын чугаалааны чөптүг болгаш ону колхозчулар, баштаар чер, көдээ Совет билип, деткип турар. Аныяк хойжу мынча диди:

— Бистиң ажылывысты ол хире бедии-биле үпелээнинге улуг-биле өөрүп четтирдивис. Оон-биле кады ол дээрге бистиң моон-даа эки, шудургу ажылдаарывысты хүлээндирип, хей-аът киирип, кыйгырып турар. Беш чылдың доозукчу чылында социалистиг хүлээлгелеримни ажыр күүседиримни хүлээнип, олче бүгү колхозчуларны кыйгырдым.

В. ХЕМЕР-ООЛ,

«Чаа орук» колхозтуң даргазы.

СЭКП-ниң аграр политиказы — боттаныышкында

КӨДЭЭ ТУДУГНУҢ СОРУЛГАЛАРЫ

Бистиң чуртувуста көдээ тудуг көстүп көрбээн калбарыышкынны алган. Бисте хүн бүрү-ле чаа фермалар, куш фабрикалары, чурттарга бажыңнары ажыглалга киирип турар. ССРЭ-ниң Көдээ тудуг министерствозунуң эргеледдери болгаш трестери канчаар-даа ажок улуг хемчээлдиг ажылдарны чорудуп турар. **Тоску беш чылдың доозукчу чылында оларның мурнунда кандыг сорулгалар туруп турарын, бүдүрүлге баазазының хөгжүлдезинде кандыг чаа угланыышкыннар барын чугаалап бээрин министрниң ораланчызы Г. И. Сухаревтен СЭТА-ның корреспондентизи дилээн.**

— Көдээ тудугжуларның барык миллион чыгыы кижилиг отрядының күжениишкиннерин СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин болгаш партия база чазактың аграр политиказының талазы-биле программныг документилерин күүседиринче мөөнизээн—деп, эш Г. И. Сухарев чугаалаан.

Эрткен дөрт чылдың дургузында 16,5 миллиард рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылган. Ол болза бүгү сески беш чылга деңнээргe, оон бүдүн чартык миллиард рубль хөй бооп турар. Үүс-үүс күш фабрикаларын, элеваторларны, мал ажыл-агыйының комплекстерин болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын болбазырадыр бүдүрүлгелерни ажыглалга киирген, 21 миллион дөрбелчин метр хире чурттарга шөлүн, хөй санныг школаларны, эмнелгелерни, школа назыны четпээн уруглар албан черлерин тудуп турган.

Көдээ тудугжулар хөй-хөй ырак-узак чаа районнарны хаара тудуп, Кара-Кум каналының унун дургаар чаа тургустунган чурттакчылыг черлерде, Үзбекистанның Каршин ховузунда хөвең өстүрер чаа совхозтарда, Казахстанның элезиниг болгаш чартык элезиниг черлеринде хой ажылдыг совхозтарда тудуг ажылдарын чорудуп турар.

Беш чылдың доозукчу чылы—1975 чылда көдээ тудугжулар харыысалгалыг болгаш улуг хүлээлгелерни алган. Бо чылын 5 миллиард рубльдиң тудуг ажылдарын кылып доозар, ол болза эрткен чылдаазындан 12,5 хуу хөй болур.

Мал кажааларын, элеваторларны, комбикорм бүдүрер заводтарны, чурттарга бажыңнарын болгаш культура-амыдырал оран-саваларын кажангызындан-даа артык хөйну тудуп тургузар.

Салган сорулгаларны боттандырарының кол аргазы болза, эртем-техниктиг деңнилгени ажыглаары болур. Амгы үеде эрги ёзу-биле ажылдап болбас, эптеп тургузар чиик конструкцияларны, чаа деңнилгелиг материалдарны шиңгээдип алыры эргежок чугула бооп турар. Капитал салыышкыннарының ажыктыг болуруң бедидерин дурген чедип алырының аргазы болза эптеп тургузар тудугну долу ажыглаары болур дээрзин практика көргүскен. Көдээ ажыл-агый бажыңнарын бүдүн-бүрүн бүдүрер талазы-биле чиик бетоннарны, хырбалаан ыяш материалдарны, даг-дүгү-цемент холумактыг манзыларны болгаш еске-даа материалдарны ажыглаан тудугга херектиг тускай кезектерни кылыр талазы-биле дуржулганы бүгү республикалар шиңгээдип алган.

Белен кезектерни бүдүрер болгаш оон тус-тус бажыңнарны эптеп тургузар бедик механизастаттынган каттыжыышкыннарны болгаш бүдүрүлгелерни чуртка эң баштай тургузарын Россия Федерациязында эгелээн.

Көдээ тудугжуларның практиказынга чедип алдынган бүгү эң эки үүлдерни кара хөрзүннүг эвес зонага калбаа-биле нептередир. Ында областарга болгаш автономнуг республикаларга бо чылын көдээ ажыл-агый бажыңнарын болгаш культура-амыдырал хандырылгазының объектилерин эптеп тудар конструкцияларны бүдүрүп кылыр эвээш каш улуг заводтарны болгаш тудуг комбинаттарын ажыглалга киирер.

Бүдүрүлге базазын калбартыры дээрге херектиг чүгле чартыы-дыр. Оон аңгыда бүгү иштики курлавырларны долузу-биле ажыглаары база кончуг чугула. Үлетпүр черлериниң деңдески ажылдаарынга, кылыгларның болгаш конструкцияларның заводтарга белен турарынга, ук үүлдер-биле тудугжуларны чогуур үеэзинде үзүк чок хандырарынга онаа кичээнгейни салыр херек.

Тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлдерин немей өстүрерин колдуунда-даа күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң күсели-биле чедип алырын иеген турар амгы бо үеде тудуг черлериниң бригадалар зайы-биле бот-оруулга-чарылганы улам калбаа-биле шиңгээдип алыры, түс-түс бригадаларның соон дарый ук методче бүдүн тудуг организацияларын шилчидери эргежок чугула бооп турар.

— СЭКП Тоо Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыынга ажыл-херек-биле харыылавышаан, көдээ тудугжулар беш чылдың доозукчу чылының улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг хүлээлгелерни алганнар—деп, түңнелинде эш Г. И. Сухарев чугаалаан.

Термохимиктиг арга-биле

Чамдык бүдүмелдерни холуп тургаш, малдың кадыг чемин термохимиктиг арга-биле чымчадыр хайындырар херекселдерни Улуг-Хем районнуң «УТКА 25 чылы», «Найырал» болгаш «Куш-ажылдың хоостуу» совхозтарда ажыглап эгелээн. «Улуг-Хая», «Ак-Туруг» совхозтарда ындыг херекселдерни тургузарының ажылдарын доозуп турар.

Септелге уламчылавышаан

Бо хүннерде «УТКА 25 чылы» совхозтуң механизаторлары улуг күжениишкин-биле ажылдап турар. Часкы тарылга ажылдарының эгезинге чедир септээр ужурлуг 40 тракторнуң 34-үү кылдынган. Артыкан тракторларның болгаш кожар машиналарның септелгезин март 25-ке чедир доозар деп механизаторлар планнаан.

И. ОЛДЫРЕВ.

Тыва АССР-ниң улусчу контроль комитединде

ЧАЖЫРТЫНГАН ХОРАМЧАЛАР

«Тес-Хем» совхозтуң экономиказының кол адыры—мал ажылы. Ындыг турбуже оон баш санын өстүреринче, чаш төлүн менди камгалап алырынче дыка кошкак кичээнгей салып келгени республиканың улусчу контроль комитединиң чоокта чаа чоруткан хынаалазындан илерээн. Малдың чаш төлүн четче алыр талазы-биле бо ажыл-агыйда байдал чыл санында өөделевейн келген: 1973 чылда төрүүр үүс малга онааштыр 55-ле бызааны, 82-ле хураганны, а 1974 чылда — дес-дараалаштыр 53 болгаш 75-ти камгалап алганы байдалдың чөгенчиин көргүзүп турар. Совхозтуң дирекциязы, мал ажылының тускай эртемниглери, малчыннар оон чогуур түңнелди кылыр тургаш, бо кыжын малды ажаар болгаш оон чемгерилгезин экижидер талазы-биле дээштиг хемчег албаан.

Ажыл-агыйда мал оолдаашкынының түлүк үеэзинде үш үчётчикти немей томуйлаан хирезинде, совхозта малдың байдалының ай отчёдунуң мурнуу чарында, айда чаңгыс-ла катап хойжу бригадаларга хойнуң хураганнааның киир даңзылаарының актызын тургузуп каары-биле кызыгаарланып турар. Ол талазыбиле хүн бүрүнүң үчёду чоруттунмайн турарының хараазыбиле оларның өлүп хораар чоруун чажырар, төрүүр хойларның аразында кызыраанларының хуузун үндезин чок черге өстүрер таварылгалар бар.

Статистиканың сан-медээлерин ёзугаар алырга, бо чылдың март 1-те чедир ук ажыл-агыйга 19 баш хураган өлген деп айыткан. А херек кырында хынаалда чоруткан хүнде (март 7-де) 17 коданда билдинмес чылдагаанбиле хораан (ара салган болгаш өлүг төрүттүнген) 410 хураган сеги тывылган. Ону ветеринарлыг специалистер шинчиээн болган, а олар хураганнапкан хойларның 8 хуузу болуп турар. Чижээ, хойжу Владимир Даный-оолдуң коданындан 99 хураган сеги тывылган.

Совхозта кол мал эмчизи В. Т. Доңгак хойжуларның коданнарынга каш удаа чоруп, ындыг байдалды көрүп, билип тура-ла, ону чайладыры болгаш өлүг хораар чоруктуң чылдагаанын тывар талазы-биле кандыг-даа хемчег албаан. Бо специалист хойжу В. Даный-оолдуң чаш хураганнар хорап турарының дугайында хомудалын херекке албайн, өлген хураганнарның сегин чыгган, куруу бажыңының крышазының чаанга салып каар айтымшаанны берип каан.

Малдың чаш төлүүнүң менди алынмайн турарының чылдаганын Б. Т. Доңгак ара салган болгаш өлүг төрүттүнген хураганнарның хөй болуп турары-биле тайылбырлап, хойжу Чыргал Шыырап-оолдуң коданында төрээн 77 хоюндан 65-и ара салган дээр хевирлиг чылдагаанны чижекке алган, а херек кырында барымдаалар болгаш чогуур документилер ону бадыткаваан.

Чаш хураганнарның хорамчалыг болуп турарының база бир чылдагааны — хой оолдаашкынының массалыг өйүнде совхоз дирекциязының талазындан сакманщиктер шилип алырынга харыысалга чок болуп турарында. Ол чугула ажылче таварылга болган, белеткел эртпээн кижилерни чорудуп турар. Чижээ, хойжу Сынын Дүктүг-оолга инвалид кижини быжыглап каан. Бир удаа аңаа 19 хураган быжыглап каарга, үүгле чаңгызын менди арттырып ап шыдаан, а ийиги удаа—24 хураган хүлээп алгаш, үжүн-не арай боорда менди доруктуруп алган. Чамдык хойжуларже сакманщиктээр кижилерни өй-шаанда чорудуп бербейн турганындан хураганнар хорап турган таварылгалар база бар. Боттарының ажыл-агыйжы эвес чоруун чажырып алыр дээш совхозтуң дирекциязы төрүүр хойнуң баш санын өжегерээн 1334 башка кызыра салган.

Ниитизи-биле совхозта мал ажылының культуразы болгаш уксаажыдылга ажылы куду деңнелде. Ону чорударының технологиязын каржызы-биле үреп келген. Малдың чаш төлүүнүң немелде деңзизин барымдаалавас, бызааларны деңзилээрин организаставайн турар. Инек кадарчызы Доржу Кара-оолда 1974 чылдың 38 бызаазын мынчага чедир үспээн, а ол инектер апрель айда бызаалаар ужурлуг. Эт угланышкынныг инектериниң коданнарында эдержилгеге киирген инектериниң, хунажыннарның үчёдун бижир журналы тургустунмаан. Оларның бызаалаарын контрольдаары берге. Инектериниң болгаш төрүүр хойларның тарып бооза-дылгазын организастаанны таарымча чок. Эрткен чылын инектериниң үүгле 35,7 хуузун, а хойларның — 68,1 хуузун тарып бооза-ткан. Коданнарның шынар талазы-биле байдалын специалистер контрольга албайн келген. Чамдык малчыннар ону ажыглап алгаш, таварышкан кошкардарны хоюнга кайы-хамаан чок салып турар. Оон түңнелинде аңгы-аңгы дүктүг, ырбыскын хураганнар төрүттүнүп турар.

Бо совхозта кыштаглаашкын дыка берге байдалдыг эртип турар. Эткe дужаар болгаш саар инектерни өөт төнген одарларда кадарып турар, ыраккы одарларже баар оруктарны далбыйлаар, түр одарларже малчыннарны көжүрер ажыл чоруттунмайн келген. Совхозта мал чеми белеткеп бээр шехтер ажылдавайн, колдуунда мал соок суг ижип турар.

Мындыг четпестерниң тургустунуп келгениге районнуң болгаш совхозтуң бодунда улусчу контролерлар база буруулуг деп республиканың улусчу контроль комитединиң ол талазы-биле хүлээп алган доктаалында айтып турар.

Малдың чаш төлүн менди камгалап алыр талазы-биле ажылды багай тургузуп, учетту сандараткан, специалистерден болгаш бригадирлерден негелдени кошкадып, оларның ажылын четпес контрольдан келгени дээш «Тес-Хем» совхозтуң директору Н. Д. Балчий-оолду республиканың улусчу контроль комитеди шынгыы доңгуткан. Илерээн четпестерни чайладыр талазы-биле хемчеглерни ап, ону боттандырып эгелээн болгаш март 25-ке чедир мал отчедун эдер дугайында Н. Д. Балчий-оолдуң дыңнадыын комитет барымдаага алган.

Малдың чаш төлүн менди алыр талазы-биле хемчеглер албаан, хорамчаны чажырып, контроль чок болганының ужуу-биле күрүнеге улуг материалдыг когаралды чедиргени дээш «Тес-Хем» совхозтуң кол мал эмчизи Б. Т. Доңгактан ол когаралдың чамдыызын акша-биле эгидип, өйда шалыңындан 105 рубль хемчээлдиг түңнү тыртар деп ында айыткан.

Ниитиниң малының баш санын өстүрериндe бар четпестерни дарый чайладыр хемчеглерни ап, малдың баш санын менди алыр, оон продуктулуун бедидерин хандырары дээш специалистерден негелдени бедидерин совхозтарның бүдүрүлге каттыжыышкынынга, республиканың уксаажыдылга каттыжыышкынынга (Е. М. Трошев, А. Г. Тютина) комитеттен даарскан.

Ол ышкаш ук доктаалда Тес-Хем районнуң улусчу контроль комитединче «Тес-Хем» совхозта улусчу контроль болүктериниң ажылын экижидер хемчеглерни алырын дагзын турар. Совхозтуң контролерлары мал кыштаглаашкынын чедиишкиниг эрттиреринче, оон баш санын хоратпас талазы-биле хемчеглерни ап чорударынче боттарынын бүгү күжүн мобилизастаар сорулгалыг деп ук доктаалда онзалап демдеглээн.

НАЦИОНАЛ ОКРУГТАРДА

АРЫГ СУГ ДАЛАЙЫ

Геологтарнын баштайгы отряды Уренгойнун эң байлак бойдус газтыг чериниң чоок кавызында ижер суглуг чер дилээри-биле ажылдап кирипкен. Айгаданээн Тундраның делгеминде эривес мөңге доң чер алдындан ижер сугну дилеп тыварының эргежок чугулазы Ямал-Ненец национал округта газ тывыжының чаа хоорайын дараазындагы — онгу беш чылда тудуп кирер деп турар чоруктан болган.

Тюменьниң геология экспедициязының чер иштй шинчилээр разведчиктери кайгамчык улуг газ океанының кырында чавылган суг курлавырының туруш байдалын билип алыр дээш Уренгойга он-он скважиналарны тургузуп, черни өрүмнеп үттээр апаар. Келир үениң ол хоорайынга 30 мүн кижи чурттаар кылдыр санаан. Чер алдының арыг суглуг далайларының суг курлавырларының дугайында ылаштыг санмедээлериниң ам дораан херек апарганының ужуру ында чүве-дир.

П. РЯБОВ,
СЭТА-ның корр.

Ямал-Ненец
национал округ.

• • •

САМОТЛОРНУҢ ЧЫРЫЫ

«Барыын Сибирь» электричетки тудуг» трестиң механизастаттынган отрядтары Самотлор хөлдүн суг кавызында (экваториязында) электри дамчыдылгазының шугумун тудуп кирипкен. Суурган ак демирниң мөңгүннелчек кириштери нефтичилериниң чаа объектилеринче — өрүмнелге суургаларының турар доннелчек чалдарының тудуунче шөйлү бээр. Суук одалга үүлүнүн байлак чери-биле атташ хөлдүн алдында углеводород чиг-ининиң тырылган мөнүрүү чыдар деп тускай эртемниглер тодараткан.

Ажылдар күүседикчилериниге электри энергиязын бээр төлээде, Самотлорнун дожунче бир дугаарында электри дамчыдылга шугумнарының тудугжулары үүлүпкен. Адагаш чагылар тургузар агрегатты хөл кыры-биле дажыглаарының айтырыы бир янзы шиитпирлеттинген. Гусеница-илчирбениң дош базар бот-дензизин чиигедир дээш дош кырыына аажок калбак кылын демирлерни чада салган, а оон кырына 26 тонна дензилиг хөлчок аар дерилгени тургускан. Келир үеги электри шугумунун оруун дургаар агрегатты элээн каш тракторлар соөртүр апаар.

Трестин механизастаттынган колонназы Самотлорга бө чылын ниитизи-биле электри дамчыдылгазының 100 километр шугумун шөер апаар.

Р. ПАВЛОВ,
СЭТА-ның корр.

Хавты-Мансий
национал округ

• • •

БАШТАЙГЫ ГАЗ ДАМЧЫДЫКЧЫЗЫ

Ненец национал округтуң Заполярье Тундразында чурттун Европа кезээнин эн соңгу талазы болур Василково — Нарьян-Мар аразында газ дамчыдыкчызының тудуу эгелээн. Василковонун газ талазы-биле байлак черинден эгелээн 55 километр шугумда «Коми газ тудуг» трестин эң эки электроканлакчызы И. Г. Селицкий хоолайлар тудуштурулгазында баштайгы тигни каннаан.

Газ дамчыдылгазының тудуу округтуң найысылалы — Нарьян-Марның хөгжүлдезинге улуг ужур-дузалыг. Хоорай хевир-шинчизин чыл келген тудум улам чаартып орар. Печораның эриинде баштайгы тос-он каът бажыннар туттунуп турар. Оон чурттакчы чону көвүдеп турар. 1980 чылда оон чурттакчылары ийи катап көвүдээр болгаш дөртен мүн ажыг кижи болур. Бойдус газы, одалга республиканың найысылалынга келир чылын-на хоолай дамчыштыр ажыглаттының эгелээр.

Ю. НИКОНОВ,
СЭТА-ның корр.

Ненец национал
округ

• • •

ЭЛБЕК ОЛЧА-ОМАК

Агин Бурят национал округта анныыр сезону чедиишкиниг эртип турар: тайгаларда болгаш ховуларда он-он анчылар олча-ажык тып чоруп турар. Чапаев аттыг колхозтуң механизатору Бадмажаб Дашиев социалистиг чарышта бирги черни ээлеп турар, ол квартал планын чангыс-ла ай иштинде күүседипкен. Калинин аттыг колхозтуң электриги Аюши Базаров база хөй олча-тывыштыг болган. Аюши — чер хаванныдын кончуг аннап билир кижи.

Округтуң райполарының белеткел конторалары бө чылдың бирги кварталының өлүк белеткелинин планнарын хуусаа берінде күүсеткилээн. Олар аныяк анчыларга улуг дузаны чедирип, оларга ок-чемзекти, ан тудар херекселдерни үндүрүп берип турарлар. Анныыр ниитилелдериниң кежигүннериниң саны сөөлгү дорт чыл дургузунда ийи катап өскен.

Б. РАБДАНО,
СЭТА-ның корр.

Агин Бурят
национал округ.

• • •

ЧҮС-ЧҮС ЧЫЛДАР ХАНЫЗЫНДАН

Камчатка Тундразының бурунгу чурттакчыларының күш-ажылының болгаш амыдралының дугайын чугаалап турар археологтуг түү-коллекцияны Коряк национал округтуң Палана суурда чурт шинчилел музейинде чыгган. Хемнер эриктерин болгаш уннарын дургаар турар бурунгу хонаштурлаг черлерден тывылган археологтуг үүлдер ында кирген.

Күш-ажылдың сөөктен болгаш даштан кылган чепсектери дыка солун. Оларның аразында — согунаар ужуктуг шиштер, согун октары, серээлер, ай, бес казар озуктар бар. Хеп быжар, балык казырыы сивирер, эът кезер дээн ышкаш үүлдерге хереглеттинер бижектер болгаш хыйырактар база-ла үүлдүрү.

Тывылган үүлдер болза Тундраның бурунгу чурттакчылары аңнап, балыктап, далай аңнары тып, чемге хереглээр өт аймаа чыып ажылдап, амыдырап чораан дээр дугайын херечилеп турар.

М. ЖИЛИН,
СЭТА-ның корр.

Коряк
национал округ

Делегей бо хүннерде

ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫН ИЛЕРЕТКЕН

ЛИССАБОН. (СЭТА). ССРЭ-нин Португалияда элчини А. И. Калинин Португалияның президентизи Кошта Гомешке болгаш премьер-министр Васку Гонсалвишке баргаш, март 11-де болуушкунга холбаштыр совет удуртукчуларның өмүнээзинден эп-сеткил каттыштырганын илереткенин болгаш Португалияның демократтыг күштериниң чедип алган тиилелгези-биле байыр чедиргенин дамчыткан.

Президент Кошта Гомеш биле премьер-министр Васку Гонсалвиш эп-сеткил каттыштырганын илереткени база байыр чедиргени дээш Чепсектиг күштер шимчээшкининиң өмүнээзинден совет удуртукчуларга ханызы-биле өөрүп, четтиргенин илереткеннер.

Башкарылга төптериниң кады белеткели

АКШ-тың аэронавтика болгаш космос делгеминиң шинчилелдер талазы-биле национал эргелелиниң бөлүк америк тускай эртемниглери «Союз», «Аполлон» космос корабльдериниң кылыр шенелде ужуудуушкунунга белеткеп турар ужуудуушкун башкарылдазының совет, америк төптериниң дем каттыштырган шенелделеринге киржир дээш март 17-де Совет Эвилелинде чедип келген.

Шенелде үезинде кады кылыр ужуудуушкунун үлегермайын өзугаар ажылды чорудар. Башкарылга төптериниң ажылдакчыларының дем каттыштырып ажылдаарын эдиктирер, харылзааның, оон-биле капсырлаштыр радиотелефон, телеграф болгаш телевизия шугумнарының ажылдаарын хынаар. Ужуудуушкун башкарар ажылдарны космос корабльдериниң ажылдап турар үлегер-майыктарының дузазы-биле эдиктирер.

1975 чылдың июльда кылыр ужуудуушкунга киржиринде томуйлаткан космос корабльдериниң экипажтары, олар-биле капсырлаштыр баштайгы экипажтар: ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтылары, Совет Эвилелинин Маадырлары А. А. Леонов биле В. Н. Кубасов, америк астронавтылар Т. Стаффорд, В. Бранд болгаш Д. Слейтон ук шенелделерге киржир. Шенелделер үезинде бөлүк америк тускай эртемниглер совет башкарылга төвүнүн ажылынга, совет тускай эртемниглер — америк башкарылга төвүнүн ажылынга киржир. Шенелделер март 28-те доостур.

(СЭТА).

Делегейниң 70 чуртунче

ПРАГА. (СЭТА). Соңгу Моравияның Валашск-Мезиржичи хоорайында «Светильник» заводунуң кылыглары делегейниң 70 чуртунда дыка нептерээн. Ындыг кылыгларга соңуургал улам калбарын турар. Ол дугайын сөөлгү беш чыл иштинде заводтуң ындыг кылыгларын даштыкыже үндүрериниң хемчээлинин үш катап улгатканы херечилеп турар.

Ол завод чуртталга бажыннарына янзы-бүрү лампаларны кылып турар. Ол болза, хамыктын мурнунда 150 янзы-бүрү хевирлиг люстралар, бралар, торшерлер, стол лампалары, плафоннар-дыр. Завод марказының ат-алдарын камгалаары-биле оон коллективи чылдың-на болунун продукциязының хевирин 40 хуу чедир чаартып турар.

Деңгерге болгаш шыныг чорук

АДДИС-АБЕБА. (СЭТА). Эфиопияда бооп турар революстуг чаартылгаларның эчис сорулгазы болза, чурттун бүгү хамаатыларынга деңгергени болгаш социал шыныг чорукту хандырар ужурлуг быжыг политиктиг системаны тургузары болур. Эфиопияның Түр Шериг Административтиг комитединин (ТШАК) «Аддис земен» солунда парлаан медеглелинде ынча деп чугаалап турар.

Реаксылыг идегеттер масса чонунуң хосталгаже чүткүлүнге доткар чедирип, моондактаарын оралдажып турарын ол медеглелде айыткан. Ол сорулга-биле олар бүгү-ле аргаларны, ол хамаан чок шажынчүдүлге болгаш төрел-бөлүк ылгалдарын безин ажыглаарындан чалданмайн турар. Чүгле улус массаларны сырый организастап, чурттун депшилгелиг бүгү күштериниң чангыс эптиг чоруун чедип ап турган, реаксылыг идегеттерни тиилеп шыдаарын ТШАК айыткан.

Хосталга, социал шыныг чорук болгаш улустуң амыдырал-чуртталгазын экижидери дээш демиселге идепкейлиг киржиринче ТШАК эфиоп кижилериниң шуптузун кыйгырган.

Өртектер улгаткан

ТОКИО. (СЭТА). Дүрген үреликчел үүлдерге санаттының турар аъш-чем продуктулары — ногаалар, кат-чимис, балык, далай продуктулары, эът болгаш сүт үүлдериниң үүрмектеп садар өртектери 1974 чылдың дургузунда 30,2 хуу улгаткан. Япон банк ол дугайын дыннаткаш, ындыг продуктуларның өртектериниң кажангызындан-даа артык улуг бооп турарын айыткан.

Ылангыя ногаалларның өртектери дыка бедик — 39,9 хуу, кат-чимис аймааның — 30,6 хуу, балыктың — 23,6 хуу четкен. Премьер-министриниң канцелярының чанында статистика бюрозунуң санаанызыбиле алырга, ол-ла үе дургузунда сүт өртээ 35,7 хуу, хлеб — 45,7 хуу улгаткан.

П. ЯРОШЕВИЧИНИҢ ЧУГААЗЫ

ВАРШАВА. (СЭТА). Польша хоорай Колобжеге ону хостааныныңг 30 чыл рюнга холбаштырган байырлыг хурал болган. ПКАП-тың политбюро кежигүнү, ПУР-нуң Министрлер Төвүлелиниң даргазы П. Ярошевич анаа чүве чугаалаан.

Гитлерлиг фашизмни тиилээринге шиитпирлиг салыышкынны делегейде бирги социализм чурту — Совет Эвилели киирген деп, ол демдеглээн. Европага 30 чыл дургузунда тайбың болза Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттарының хөй чыл иштинде күжениишкиннериниң түңнели болган дээрзин П. Ярошевич айыткан.

30 чылдың дургузунда ПУР-нуң чедип алган чедиишкиннериниң үндезини — Совет Эвилели-биле бүгү таланың холбааларын хөгжүткениниде болган деп, П. Ярошевич оон ыңай чугаалаан. Польшаның айыл чок чоруунуң болгаш оон кызыгаарының бузуабазының магадылалы ол-дур. Польша моон соңгаар-даа ССРЭ-биле болгаш социализмниң өске-даа чурттары-биле акы-дуңмалышкы кады ажылдажылганы хөгжүдер. Ол болза социалистиг дем каттыштырылгазының бүгү күрүнелериниң ацгы талазы-биле болгаш интернационалчы эрге-ажыктарынга-даа, тайбыңның болгаш делегейниң айыл чок чоруунуң эрге-ажыктарынга-даа таарыжыр.

РКП ТК-ның пленуму

БУХАРЕСТ. (СЭТА). РКП ТК-нын аңаа болган пленумунга чамдык организастыг айтырыгларны керген. Ол пленумга РКП-ниң Чингине секретары Н. Чаушеску чүве чугаалаан. Ол ышкаш РКП ТК-зы биле Социалистиг чаңгыс эп фронтузунуң Национал Төвүлелиниң каттышкан пленуму база болган. Аңаа Национал Улуг хуралга болгаш Улус Төвүлелдеринге соңгулда талазыбиле соңгулда кампаниязының түңнелдериниң дугайында информацияны дыннаан, РСР-нин НУХ-тун бирги сессиязының ажыттынары-биле холбашкан чамдык айтырыгларны чугаалашкан.

Национал улуг хуралдың сессиязы

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Румынияның Национал Улуг Хуралының чедиги чыыжының бирги сессиязы ында бооп турар.

Мандат комиссиязының илеткелин бадылаан соонда сессия Национал Улуг хуралдың Бюрозун соңгаан. Оон даргазынга Н. Джонсан база катап соңгуткан.

Сессия РСР-нин Күрүне Төвүлелин соңгуур, РСР-нин Министрлер Төвүлелин томуйлаар, элээн каш хоойлу төлевиледдерин чугаалажыр.

Национал Улуг хурал Н. Чаушескуну РСР-нин президентизинин албан-хүлээлгезинге ажык бадылаашкын-биле чаңгыс үн-биле соңгаан. Конституция өзугаар Н. Чаушеску РСР-нин президентизи база Румынияның Чепсектиг Күштериниң Дээди кол командылакчызы болурунун даңгыраан берген.

Көдээ ишчилерге

ПХЕНЬЯН. КУДР-нин үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтери көдээниң ажыл-ишчилериниң мурнунга алган хүлээлгелерин чедиишкиниг күүседип турар. Пхеньяның ажыл-ишчилери февральды соөлзүредир көдээ ажыл-агый кооперативтеринге пландан ажыр 200 ажыг көдээ ажылагый машиналарын, 6,5 мүн электромоторну, автомобильдерниң болгаш тракторларның хөй санныг артык кезектерин чорудып берген.

У. Пальменин интервьюзу

БЕЛГРАД. (СЭТА). Швециянын премьер-министри У. Пальме ТАНЮГ агентилелдиң айтырыгларынга харылаан, Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле төвүлел хуралдың ажылынын чедиишкиниг доостурунга идегелин илереткен.

«Улустарның тайбың кожахелбөө догуннаарының Женевада тодарадын турары принциптери Европада байдалдың келир үезинге быжыг үндезинин салып болур. Ынчангаш Европада бооп турар ол төвүлел хурал анаа-ла болуушкун кылдыр эрте бээрин болдурбазы чугула» — деп, ол чугаалаан.

Ол делегей амыдыралының өске-даа элээн каш чугула айтырыгларының талазы-биле чуттун туружун илереткен. У. Пальме Чоокку Төөн чүкте байдалдың дугайын чугаалаан, чоокку төөн чүк айтырыын КНО-нун Айыыл чок чорук төвүлелиниң айыткан орууу-биле шиитпирлээр ужурлуг деп Швециянын көрүп турарын айыткан. Өскениң девискээрлерин күш-биле эжелеп алыр чорукту буруу шаан турар бис — деп, ол демдеглээн. Палестинаның араб улузунуң национал болгаш политика талазы-биле хамаарышпас болур эргезин хүлээп көөрүнүң чугулазын У. Пальме база демдеглээн.

Сарыылдыг бодал

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Америк хөй-ниити ядролуг чепсекти эндере бүдүрерин кызыгаарлаарын улам идепкейлиг негеп турар.

Шериг информациязының төвү илеткел чарлап үндүргеш, АКШ-тың ядролуг күштерин дыка кызырарын негээн. Каттышкан Штаттарның эмге-харажок ядролуг чепсек бүдүрүп ап турары күчү-шыдалды быжыглаарынга дуза чедирер туржук, харын чуттун айыыл чок чоруунга опдактыг бооп турар деп, хөй-ниитиниң ол организациязының илеткелинде чугаалаан.

АКШ-тын ядролуг чепсек курлавырларының чартыктан хөй кезиин даштыкыда тургускан база даштыкыда тургускан ядролуг артиллерияны болгаш миналарны узуткаарының эргежок чугулазын демдеглээн.

Сенат кежигүнү С. Саймингтон ядролуг чепсекти эндере бүдүрерин кызыгаарлаарынче кыйгырган. «Ядролуг чепсекти нептередирин хөрлөөледип болбас» деп медеглээн. Ындыг болганда, ядролуг чепсекти таратпас дугайында керээге бүгү нурттарның каттыжары эргежок чугула деп, Саймингтон чугаалаан.

ДОКТААМАЛ ОРБИТАЖЕ

● **НЬЮ-ЙОРК.** (СЭТА). Автоматтыг америк «Маринер-10» станция эрткен воскресеньеде Меркурий планетаның чоогун дорт шак дургузунда чедиишкиниг тегерип ужуп эткен болгаш ол планетаны чүс-чүс катап чурукка тырттырганын Черже дамчыдып берген. Үк чуруктардан планета кырының бүт бөмбүү хире хевирин тодаргай көрүп болур.

«Маринер-10» кызар үүлүн ам дөгере чарыгдан каапкан болгаш хүн батареяларын чигеленгире албастай берген, ынчангаш сөндан үнер деп, станцияның ужуудуушкун улуртукчузу доктор Джеймс Данн медеглээн. Станция октаргайда бүдүн чартык миллиард километрин ужуп эткен. Меркурийнин 200 хире километр бедиктей чурукка тырттырганын. «Маринер-10» Меркурийниң магнитосферазының дугайында барымаалларны база дамчыдып берген. Станция ам Хүнүң долгандыр доктаамал орбитаже үне бээр.

Эрге-ажыктарга каража

ДЕЛИ. (СЭТА-ның корр.). Даштыкы капиталга хамааржып турар элээн каш чүс компаниялар индий аттар-биле чагдынып алган ажылдап турар. «Пэтриот» солунуң парлаан үүлүн өзугаар алырга, Индияда даштыкы капитал болза ниити хөрецгизи 18 миллиард рупий-акшалыг 800 фирмаларны холунда тудуп турар. Ол компанияларның ажык-кончаазы 1969 чылда 386 миллион, а 1973 чылда — 580 миллион рупий болган, ынчаарга оон хөй кезиин даштыкыже шилчидип турар.

Индияның чаза даштыкы монополияларның ажылын кызыгаарлаарының чамдык хемчегдерин алган. Оларның дыка хөй кезиин национализастаан.

Даштыкы монополияларның ажылы демократтыг күштериниң сеткил-сагыжын дувуредип турар. Индияның национал эрге-ажыктарынга каражаны таварыштырын турар барыынчук фирмаларын озал чокка, долузу-биле күрүнеин кылдыр национализастаарын улустуң улам хөй-хөй кезектери негеп турар.

Р. ГЛАДКИХ.

Будапештиде Киштекс дээр пос фабриказы — Венгрияның үлетпүрүнүң эң хоочун будурулгелериниң биргээзи. Улусчу эрге-чагырганың чылдарында ол фабриканы долузубиле чаарткан, амгы үениң дерилгелери-биле дерзын, ол дерилгелерни Совет Эвилели, социалистиг өске-даа чурттар берген турган.

Фабрикада ажылдап турарларның хөй нуруузу — хөрээжеңнер. Оларның уруг-дарыынга ында ясли болгаш уруглар сады бар. Будурулгениң культура төвүнде ажылчыныларга байлак библиотека бар, бөлгүмнер ажылдап турар.

ЧУРУКТА: фабриканың цехтериниң биргээзинде.

ЧУРУКТА: авалар ажылдап турда, оларның уругларын сагыш чевангыр няньлар-ажаакчылар ажаап турарлар.

МТИ — ПМА-ның фотолары.

ТӨЛЕПТИГ КЫЛДЫР КИЖИЗИДИҢЕР

Көдээ аныяктарның дагдыныкчыларын Россияның көдээ черлериниде чурттуң механизаторлар гвардиязының алдын фондузу деп адап турар. Оларның эң эки-лери механизатор дагдыныкчыларының Оренбургка болган Бүгү-россия слёдунга кириштирген.

Ол слётка чугаалашкан сорулгаларның дугайын СЭТА корреспондентизинин дилээнин өзугаар **РСФСР-ниң көдээ ажыл-агый министриниң оралакчызы И. С. Морозов чугаалап тур:**

— Слётка Россия Федерациязының колхозтарында болгаш совхозтарында дагдыныкчы чорукту улам хөгжүдериниң болгаш экижидериниң хемчегдерин чугаалажып көргеи. Комсомолдуң XVII съездизинге эт Л. И. Брежневтиң чугаазынга дүүштүр чугула сорулгаларны чугаалашкан.

Көдээ ажыл-агыйны, ылаңгыя кара хөрзүннүг эвес зонага, көдүрериниң комплекстиг программазын амыдыралга боттандырар чорук бөгүн чүгле техниканын саны көвүдеткениниң күселя-биле чедиишкиниг шиитпирлеттине бээр чүве эвес болгай. Бүгү машиналарны ажыглаары база экижидери эргежок чугула. Хүн бүрүлеги дуржулганың көргүзүп турары болза: механизаторларның мергежилин бедитпейн, мурнакчы болгаш алдар-сураглыг трактористерниң, комбайнерлерниң, чолаччыларның дагдыныышкынын ажыглавайн чыткаш, ол сорулганы шиитпирлеп аптар-биле деп бодаан-даа херек чок. Дүжүт болгаш мал ажылының продуктулуу, ажыл-агыйларының орулгаларының озулдези оларның күжениишкиннериниден, ажыл-херекке ынаандан, инициативазындан болгаш кижилер-биле ажылдап билириден дыка хамааржыр.

Россияның көдээзи бодунун ажыл-хөрээнин уран мастерлери-биле байлак. Дагдыныкчы чорук бөгүн улам-на массалыг шинчи кирип, шөлдериниң болгаш фермаларның мурнакчыларының дуржулгазы улам-на аныяк кадрларның ажыглаар кежин бооп бар чыдар. Республиканың зона, область, край бүрүзү бодуу торлуш чок мастерлериг, олар чүгле чүткүлүг шудургу ажылдаарының үлегер-чижээн көргүзүп турар эвес, харын база боттарының орнун солуур төлептиг салгалды кижизидип белеткеп турар.

Чижээ, Москва чоогунда «Борец» колхозка В. С. Мухин үжеи чыл ажылдап турар. Ол бирги класстың чолаачызы, чазактың дыка хөй шаңналдарын алган, аныяктардан он кижини чолаачылар кылдыр белеткээн. Олар шуптузу торээн колхозунда ажылдап турарлар. Ставрополь крайда кандыг-даа кижилериниң өреннин дөзээринге төлептиг чаагай дуржулга бар. Даг-эдээ районнуң «Сельхозтехника» каттыжышкынының чолаачызы С. Д. Богданов бодунуң беш чыл планын дөрт чыл дургузунда 135 хуу күүсеткен, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденибиле шаңнаткан. Оон аңгыда, ол 21 механизаторну белеткеп кижизиткен, олар станцияның мурнакчы ажылчыныары болу берген. Ындыг чижектер хөй.

Дагдыныла талазы-биле байлак дуржулга Алтайда база мөөңнеттинген. Ында хууда шефтелге, бөлүк шефтелге, өгбүлелер аайының агрегаттары болгаш өөрешкичилериниң бүдүрүлге бригадаларын шефтээри деп дөрт үүл угланыышкын тодаран илерээн. Ында дагдыныкчылар 13 мүн хире аныяк ажылчыныары болгаш колхозчуларны, оларның аразында чеди мүн хире механизаторларны кижизидип турар. Оон аңгыда, крайның ажыл-агыйларында хөрээжениериниң механизастаттынган 520 отрядтары болгаш звенолары тургустунган. Оларның бирээзин-не бир дуржулгалыг мастер баштап турар.

Оренбург, Воронеж, Куйбышев, Ростов, Москва областларының, Краснодар крайының, Татарияның болгаш Чувашияның ажыл-агыйларында база-ла чедиишкиниг эки дуржулга мөөңнеп алдынган.

Аныяктарны көдээге быжыглаарының, доктаамал механизатор кадрларны тургузарының сорулгаларын шиитпирлеп тура, өртүмак школаже онза кичээнгейин мурнуку хевээр күштелдирери эргежок чугула. Мында эвээш эвес ажыл кылдынган. Чижээ, тракторларга, комбайнларга ажылдаар, автоажыл, мал ажылы чорудар, электротехника талазы-биле үстүү классчыларны өөредири школаларда калбаа-биле нептерээн. Ындыг белеткелди ам көдээ школаларының чартык кезиинден хойу боттандырыр турар. Ында чартык миллион ажыг өөренгичилер техниканы өөренип турар.

Оренбург, Воронеж, Куйбышев, Ростов, Москва областларының, Краснодар крайының, Татарияның болгаш Чувашияның ажыл-агыйларында база-ла чедиишкиниг эки дуржулга мөөңнеп алдынган.

Аныяктарны көдээге быжыглаарының, доктаамал механизатор кадрларны тургузарының сорулгаларын шиитпирлеп тура, өртүмак школаже онза кичээнгейин мурнуку хевээр күштелдирери эргежок чугула. Мында эвээш эвес ажыл кылдынган. Чижээ, тракторларга, комбайнларга ажылдаар, автоажыл, мал ажылы чорудар, электротехника талазы-биле үстүү классчыларны өөредири школаларда калбаа-биле нептерээн. Ындыг белеткелди ам көдээ школаларының чартык кезиинден хойу боттандырыр турар. Ында чартык миллион ажыг өөренгичилер техниканы өөренип турар.

Ажыл-агыйларга улуг немелдени көдээ ПТУ-лар чыл бүрүде берип турар. Оларның салыышкыны улам улгадыр: чоокта чаа СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Төвүлели «Көдээниң профессионалтехниктиг өртүмак училищелериниң четкизин калбартыр болгаш оларның ажылын экижидер дугайында» доктаал үндүргеи.

Механизаторларның бүүнинити өөредилгезинин дугайын база чугаалаар херек дээрзин бөлдингир. «Сельхозтехника» каттыжышкынларында, колхозтарда болгаш совхозтарда, а ол ышкаш улетөрүүн бүдүрүлге черлериниде ажылдап турар курстарга чыл санында үүс-үүс мүн аныяк колхозчулар болгаш ажылчынар өөренип турар болгай. Россияның көдээ дагдыныкчыларының хүлээлгези — ол немелдени бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылга өөредири, аңаа боттарының байлак дуржулгазын дамчыдып бээри, профессионалдыг уран мергежил талазы-биле оларны боттарынга төлептиг кылдыр кижизидери болур.

«Аныяк ажылчынарның болгаш колхозчуларның дагдыныкчыларының массалыг шимчээшкинин улам хөгжүдер дугайында» ВЦСПС-тин болгаш ВЛКСМ ТК-ның хүлээп алган докталы аңаа дузалаар. Ол доктаал дагдыныкчылар шимчээшкинин калбаа-биле дегкирин болгаш центрелерин хандырарынче угланган. Дагдыныкчыларны өөредиринин чижек планын доктаалар чүүлүг деп көргеи. Оларның ажыл-чорудулгазын хөй-ниити шугумунун чугула дамгаын кылдыр көрзе чогуур деп онзалап демдеглеп турар. Аныяк ажылчынарны болгаш колхозчуларны өөредип, кижизидеринге эң эки түңнелдерни чедип алганнарга тыныш кылдыр ВЦСПС-тин болгаш ВЛКСМ ТК-ниң «Аныяктарның эң эки дагдыныкчызы» деп демдээ доктаттынып тургустунган.

Эртем-техниктиг депшилге, көдээ ажыл-агыйда боттанып турар социал-экономиктиг улуг чаартылгалар бүгү звеноларның кадрларынга, ылаңгыя аныяк салгалга чаа-чаа негелделерни салып турар. Дагдыныкчылар шимчээшкини бүгү-ниити болур, трактор, ажаан алышкын агрегаты бүрүзүн, мал ажылынын ферма бүрүзүн хаара тудар ужурлуг болганынын алыс уткаы-даа ында.

Культурада болуушкуннар

Туралааның шилип ал

Арыскан сес чыл школазынга «Кым болурул?» деп кежээ солун эрткен. «Мергежилче аян-чорук» деп бесада соонда салбырның аңгы-аңгы мергежилдиг специалистери, башкылар, эмчилер үстүкү классчыларга арга-сүмезин кадып, солун чугааны чоруткан.

Кежээнің түнелинде Тиилелгенің 30 чылынга тураскааткан солун концерт болган.

С. САРЫГ.

Улуг-Хем район.

Солун концерттер

Бажың-Алаак суурнуң кадзы Культура бажыңынга агитварталдарның концерттери эрткен.

Тиилелгенің 30 чылынга тураскааткан көрүлде аңгы-аңгы жанрларлыг, бедик деңнелдиг эрткен. № 1 агитварталдың литература-музыкалыг композициязы, № 6 кварталдың «Тачанка» деп танцызы, № 7 кварталдың «Вьетнам танцызы», ол ышкаш сыгытчылар, хомусчулар, лимбичилер ансамбли тыптып, национал хөгжүм херекселдеринге ойнап турары мактанчыг.

Көрүлденің түнелинде бирги черни № 1 агитквартал, ийгизин — № 5 агитквартал алган. Үшкү черде — № 6 агитквартал.

К. СҮТТҮГ-ООЛ.

Чөөн-Хемчик район.

Тиилелгеге тураскааткан

«Алдан-Маадыр» совхозтуң Ак-Даш сүт-бараан фермазының коллективи доозукчу чылда багай эвес ажылдап турар. Ферманың саанчылары хостуг уе-шаглын чеп ажылгап, оюн-концерттерге киржип турары эки.

Тиилелгенің 30 чылынга тураскааткан бот-тывынгыр уран үүл көрүлдезинге киришкеш, ук коллектив ийиги черни эзлээн.

Ш. ХОВАЛЫГ.

Чөөн-Хемчик район.

Номчулга конференциязы

С. Сүрүң-оолдуң «Аазынга даңгырак» деп номунга номчулга конференциязын Ак-Тал суурда библиотека чөвүлели хөй-ниити организациялар-биле кады эрткирген.

Чогаалдың темазы, оон идейлиг утказы, төлептиг болгаш төлеп чок маадырлар, хөй-ниити организацияларының ролю дээн чергелиг өзек айтырыгларны номчукчулар ханы сайгарган.

Совхозта зоотехник Ш. Бичелек, уруглар садының эргеленчизи Ф. Шир-Санаа, башкы К. Маадыр-оол оларның саналдары ханы уткалыг болгаш кижизидилге айтырыын кошкатпазының чугулазын база катап айтыган.

В. БЕЛЕК.

Улуг-Хем район.

Бистиң эживис

Төрээн чуртувустуң найысылалы Москва хоорайда аныяк чогаалчыларның VI Бүгү-эвилел хуралы дүүн ажыттынган. Оон ажылында Кызылдың башкы институдунуң бешки курсчузу Марит Хайдып киржип турар.

Бистиң эживис келир үенің башкызы болбушаан, чогаал критиказынга сонуургалдын көргүзе берген. Тыва литература башкызы, критик Д. С. Куулларның ажыктыг арга-сүмезин ап, ол эзээн үүлдерни солуниарга, альманахка бижигилээн.

Б. КҮЖҮГЕТ, студент.

ИРКУТСК ОБЛАСТЬ. Байкал-Амур магистралының барын участогунда Усть-Куттан Нижнеангарскиге чедир тудуг ажылдары түлүктевишаан. Орук дилиндээ тайгаже улам ханыпаа, демир-орук унуп чалдаа, рельстерин эптеп, Ленены кежилдир көвүрүг тудуп, майгын хоорайжыгаштар турган черлерде чурттаалга бажыңнары, магазиннер, столоваялар, школаалар тургустунуп турар.

БАМ оруунуң баштайгы изекчилериниң сууру—Магистральныйже чүктер сөөрткен колонна-колонна автомашиналар хүнүп-не шуужуп турар. Чедери берге орук участоктарынга чүктерни вертолёттар чедирер.

ЧУРУКТА: орук унунда.

Э. БРЮХАНЕНКОНУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

БАМ—БҮГҮ УЛУСТУҢ ТУДУУ

«БАМ-ның чагыгларын саат чокка күүседир». Байкал-Амурнуң демир-орук шугумунуң тудугжуларынга автомобильдерни болгаш көдүртүр краннарны, рельстерни болгаш хоолайларны, чурттаалга бажыңнарын болгаш тудуг материалдарын, янзы-бүрү дериг херекселдерни болгаш өске-даа продукцияны бүдүрүп берип турар чүс-чүс ажылчын коллективтер ындыг кыйгырыгның адаа-биле ажылдап турар.

КУНГУР (Пермь облазы). БАМ тудугжуларынга херек реактив-турбиналыг өрүмнээр херекселдерни Кунгурнуң машина тудуушкун заводу хуусаазындан барык бүдүн квартал эрте чорудуп берген. Ол бедик бүдүрүкчүлүг агрегаттарны көвүрүглерниң чагыларын тургузар оңгарларны казарынга ажыглаар. Моон мурнунда ындыг оңгарларны казарын кессонныг арга дээр хөй күш үнер нарын ажыл-биле чорудуп турган. Реактив-турбиналыг өрүмнерни ажыглаарга, ук кессонныг арганың херээ чок апаар, ажылдың ортээ чиигээр болгаш көвүрүглер тудуушкунунуң хуусаазы база кызырлыр.

МАКЕЕВКА (Донецк облазы). Макеевканың хоолайлар кылыр Куйбышев аттыг заводунуң коллективи Байкал-Амурнуң демир-оруунга херек суг дамчыдар шой хоолайларны чорудуп бөөрениң квартал планын хуусаа бетинде күүсеткен. БАМ-ның тудуунче 700 тонна ындыг продукцияны чорудуп берген.

Макеевканың Киров аттыг металлургия заводунуң коллективи БАМ-ның чагын база-ла хуусаа бетинде күүсеткен. Ук бүдүрүлге көвүрүглерниң демир-бетон конструкцияларынга херек, соокка алыспас «Северянка» дээр кандан кылган хөй арматураларны чорудуп берген.

УФА. Белен продукциязын чугула транспорт тудугларынче чорудуп берип турар Мелеузовтун демир-бетон кылыглар заводунда БАМ-ның тудугжуларының хүндүлүг чагын хуусаа бетинде күүседири дээш чарыш калбарган. Суг чаяр хоолайларны эптеп шөөринге херек бетон блоктар чүдүрген баштайгы вагоннар оон БАМ-че чорупкан.

Ук бүдүрүлгениң коллективи Байкал-Амурнуң демир-орук тудугжуларының база бир чагын—он метр бедик, демир-бетондан кылган адагаш-чагыларны база бүдүрүп берип турар. БАМ-че ам эң баштайгы бүдүн чартык муң ындыг чагыларны чорудуп берген.

(СЭТА).

БАМ ДЕВИСКЭЭРИНДЕ ЭГЭЭРТИНМЕС БАЙЛАКТАР

Байкал-Амурнуң демир-орук шугумунуң тудуу калбарган черлерде миллион-миллион, миллиард-миллиард, харын-даа триллион-триллион тонна янзы-бүрү улуг үнелиг байлактар бар деп геологтар санап турар. Ук оруктуң эгези болур Усть-Куттуң чоогундан нефть болгаш хөмүр-дашты, ховар металлдарны болгаш демир рудазын шинчилеп тыпкан.

Байкал чоогунда Паминга деп эвенк суур кедизинде барып улуг алдар-сураглыг болур. Оон чоок кавызындан бистиң чуртувуста эң байлак дээн Удоканның чес-хола курлавыры тывылган.

БАМ-ның шала мурнуу талазында, Бурятияның девискээринде, бүдүш-шынарының болгаш байлак курлавырының талазы-биле тергиин дээн даг-дүгү база тывылган. Ону казып тывар бүдүрүлге чериниң болгаш арыглаар фабриканың тудуунуң төлевилелин кылып эгелей берген.

Байкал-Амурнуң демир-орук шугумунуң таварып эртер чериниң ортузунда хөй демир рудазы болгаш хөмүр-даш байлактары бары илерээн. Ук байлактарның чыдар чери элээн каш муң дөрбелчин километр девискээрни эзлээн, аңаа бедик шынарлыг коксталыр хөмүр-дашты болгаш 40 хуу ажыг демир составтыг руда аймаан казып тывар канчаар-даа аажок улуг бүдүрүлге черлери турар. Оон-биле холбаштыр Чара, Чульман станциялары болгаш Тында станциязы алдар-сураглыг өртээлдер апаар. Хөмүр-даштың каъды ында 50 метр ажып турар. Ынчангаш оон чылдын-на ой миллион тонна ажыг оттулар түүлду сөөртүп ап болур апаар. А БАМ оруунуң девискээринге хамааржыр Мурнуу-Якутияның хөмүр-даштыг бассейни чүгле Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң районнарын оттулар түүл-биле бүрүп хандырар эвес, харын ону даштыкыже үндүр садар арганы бээр.

Байкал-Амурнуң демир-орук шугумунуң девискээри суг курлавырлары-биле база байлак. Оон хемнериниң бирээзи— Зеяда барык 1,5 миллион киловатт күчүлүг электри станциязын амдан эгелеп тудуп турар.

И. ПЕЧЕНЮК. (ПМА).

СОЛУН МЕДЭЭЛЕР

● *ЛУСАКА. Чаа Зеландия чурттуг аныяк Джон Норман Гибралтардан Нейлтаун чедир Африканы мотоциклдиг кежилдир чоруп эртер деп шиитпирлеп алган. Ол дилги кежериниң аян-чоруу ам алды дугаар ай уламчылап турар. Атлас дагларының арттары, кончуг изиг Сахараның куттулчак элезиннери, Африканың сүрлүг күчүлүг хемнери, тропика арыгларының шыргайлары эрес-дидим аян-чорукчуның артында өрткен.*

Дж. Норман ам углап алган оруунуң деңкезин эрте берген болгаш Замбияда чоруп турар.

* * *

● *НЬЮ-ЙОРК. Пентагонның эрге-чагыргалары форт-Кэмбелиде (Кентукки штат) шериг баазазының кавызын кыштаар чер кылып алган чаныган куштарны массалыы-биле узуткаарының баштайгы чадазын күүседип доокан.*

Ук «операцияның» баштайгы чадазының түнелин өзугаар он көөрге, баштайгы үеде 4,5 миллион санныг турган чурттакчы куштар ам чүгле чүс муң хире апаргаан.

* * *

● *ХЕЛЬСИНКИ. Кариес дээр оарыгны эмнээринге хадың чигирин хереглеп болур чүве бээп-тур. Аарыгның ылаңгыя баштайгы чадазында ол кончуг дээштиг болган. Хадың чигириниң будуш шынарын шинчилээр талазы-биле ийи чыл ажылдаанының соонда фин стоматолог эртемденнер профессор Арье Шейдгн биле профессор Кауко Мякинев ындыг түнелди кылганнар.*

(СЭТА).

Бөгүн «ТУВИНСКАЯ ПРАВДА»

● «1975: беш чылдың доозукчузу чылы». Республикадан бөлүк информациялар.

● Эш Л. И. Брежневтиң ВСАП-тың XI съездизинге чугаазы.

● «Массаның дайынчы организакчылары болур». Кызыл районнуң бирги партия конференциязындан Т. Сермавкиниң өтчёду.

● «Амыдырал-биле холбааны ханыладыр». Б. Зимариниң үүлү.

● «Тиилелгенің 30 чылынга». Дайын хүлү. С. Танхилевичиниң чурумалы.

● «Сезонның бүгү шаңналдары». Тыва АССР-ниң профэвилелдериниң VIII спартакиадазындан В. Макаровтуң өтчёду.

Телевидение

МАРТ 19-ТА

МОСКВАДАН

9.00—Дамчыдылгалар программазы.
9.05—Социалистиг чурттарның телевиденвезиниң документалдыг фильмнериниң программазы. Өңнүг.
9.50—Ниитилел эртеми. «Сайзыраңгай социалистиг ниитилел».
10.20—«Силерге бистиң ырларывыс болгаш танцыларывыс». Өңнүг.
11.00—Поэзия. Максим Рыльский.
11.20—«Бичиилериниң уран чогаадылгазы». Өңнүг.
11.50—Медээлер.
12.00—«Чурук бүрүзүнде—хүн». Өңнүг.
12.15—Уругларга фильмнер. Уран-чечен кыска телефильмнерниң программазы: 1. «Эки төнчүлүг кударанчыг болуушкун». 2. «Кырган-ача болгаш бичии барабанчы». 3. «Пага болгаш эдельвейс».
13.15—«Известия» солунның шаңналы дээш хоккейге делегей маргылдаазы. ЧССР биле ССРЭ-ниң шилиндек командаларының оюну. 2-ги, 3-кү кезектери. Прагадан дамчыдылга.
14.25—«Эртем—бөгүн».

КЫЗЫЛДАН

14.55—Киножурнал.

МОСКВАДАН

15.05—Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Базындырганнар». (Франция). 2-ги сериязы. Өңнүг.
16.05—Эфирде—«Чалыы назын», «Ол болбайн барып болур турган».
17.30—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Телефильм.
18.45—Уругларга. Мультфильм.
18.55—Телемедээлер (орус дылга).
19.05—«Ереван». Кыска фильм.
19.30—Чарладдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.35—«СЭКП—Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң тиилелгезиниң сорук киврикчизи болгаш баштакчызы». СЭКП ТК-ның чанында марксизм-ленинизм институдунуң директорунуң бирги оралакчызы төөгү эртемнериниң доктору П. А. Родионовтуң чугаазы.
19.55—Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Базындырганнар». (Франция). 2-ги сериязы. Өңнүг.
20.55—Эфирде — «Чалыы назын». «Ол болбайн барып болур турган».
22.20—22.30—Чапсар.
22.30—Футболга Европа чемпионнарының кубогу. «Арарат» (Ереван)—«Бавария». (Мюнхен). 2-ги тайм. Ереванда дамчыдылга.
23.15—23.45—«Эртем—бөгүн».

Кижи болгаш хоойлу УЛУСЧУ ДРУЖИНАЛАР

Эки тураның улусчу дружиналарының хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаар талазы-биле кол эрге-хүлээлелериниң дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы эткен чылдың майда үнген соонда бистиң районга дружинниктериниң ажылын идепкейжидер дээш чамдык ажылдар кылдынган. Партия, комсомол райкомнарының, райкүүскомнуң, оон иштики херектер килдизинин ажылдакчылары ол чарлыкты ажылчы чоннарга 29 кезек черге ийи муң ажыг кижиге таныштырган. «Хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаары бүгү-ниитиниң-херээ» деп айтырыглыг хуралдарны чурттакчылыг черлерге, фермалар, бригадалар бүрүзүнге эрттирген. Дружиналар ажылын экижидеринче углаган хемчеглерни партия, комсомол эге организацияларының хуралдарынга, кодээ Советтериниң күүскомнарының улусчу дружиналар штабтарының хуралдарынга чугаалажып көрген.

Район Совединиң август айда эткен сессиязының шиитпирин өзугаар район штабының кежигүннерни түс-түс суурларда улусчу дружиналар ажылынга дузалап, контрольдаар кылдыр хувааган. Кодээ Советтер чанында улусчу дружиналар штабтарының составын күүскомнарның шиитпирлерин өзугаар 5—9 кижи составтыг кылдыр чаарткан болгаш күүскомнар хуралдарынга бадылаан.

Район болгаш кодээ Советтериниң улусчу дружиналар штабтарының кежигүннери чой ортузунга эрге-хоойлу темазынга пропаганданы, микрорайоннар аайы-биле ажылды, агитквартираларның, дружинниктериниң, эш хуузунуң судтарының ажылын удуртуру-биле түс-түс хүлээнип алганнар. Дружиналарның составынга коммунистерни, комсомолчуларны, бүдүрүлгелериниң мурнакчыларын шилип киргеп. Ынчангаш районда дружинниктериниң 50 хуузу коммунистер, 30 хуузу комсомолчулар, 20 хуузу активчилер болгаш күш-ажылдың мурнакчылары болуп турар. Дружинниктериниң байырлыг даңгырак хүлээн алышыкынарын район төвүнге болгаш суурларга эрттирген.

Амгы үеде кудумчуларга, хөй-ниити черлериге дежурныйлап, кудумчу шимээшкининиң айыыл чок чоруун, магазиннерге арага садарының чурумун сагып турарын хайгарап чоруур дружинниктерни бо-ла көрүп болур. Партия райкомунуң, район эмнелгезиниң, райкүүскомнуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң болгаш өске-даа ажыл-агыйларның улусчу дружинниктериниң ажылы эки.

Торгалыг кодээ Советтиң чанында улусчу дружина штабы хөй-ниитиниң корум-чурум камгалалынга дружинниктериниң киржилгезин элээн экижиткен. «Торгалыг» совхозта партком, милицияның участок инспектору, дружина штабы бир демниг ажылдаан. Торгалыг суурда милицияга дузалаар пунктуга ажылды план өзугаар чорудуп келген. Ылаңгыя эрге-хоойлу темазынга лекция, беседаларны организастап турар.

Улусчу дружиналар ажылының дугайын партия райкомунуң бюрозунга, райкүүскомнуң сессияларынга 6 удаа чугаалашкан. Районнуң иштинде хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаарынга комсомолдуң оперативтиг отрядтары идепкейлиг киржип, рейдилерни кылып, өөренмейн азы ажылдавайн турар аныяктар-биле, байдалы таарымча чок өг-бүлелер ортузунга ажылды чорудуп турар.

Чижээ, милицияның уруглар комнатазы, комсомолдуң оперативтиг отряды, ада-не комитениң кежигүннери Хандагайты суурга кежээки үелерде хайгааралды кыганнар. Олар орайга чедир кудумчу кезин, корум-чурум үрөп чоруур чамдык элээди уругларны тодаратканнар. Районда милицияның аныяк өңнүктериниң отрядтары хүндүсүү киноларга, кежээлерде дежурныйлаашкынны организастап, корум-чурумну хайгаарап келгеннер.

Амгы үеде 5 школа баазаларында улусчу университеттер факультеттери бар. Аңаа эрге-хоойлу темазынга кичээлдерни айда ийи удаа эрттирип турар. Эрткен чылдан бээр социалистиг хоойлу-дүрүм темазынга 56 лекция, беседаны ол факультеттерге эрттирген.

Райбинуң чер-черлериниде хөй-ниити организациялары хулигазыг чоруктарга удур, өг-бүлелериниге шош-содаа үндүрер кижилер-биле демиселди күштелдирген. Бо болгаш өске-даа ажылдарның түнелинде районда кем-херек үүлгедиишкининиң саны оон мурнунда чылга бодаарга эткен чылын база эвээжээн болуп турар. Ылаңгыя назы четпестериниң кем-херек үүлгедиишкини эвээжээн.

Районнуң улусчу дружиналарының ажылын улам экижидер дээш кылыр ажылывыс аммаа хөй. Чамдык суурларда дружинниктер дежурныйлаашкынче үнмейн баар таварылгалар турган. Хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээрлерни өй-шаанда илеретпейн, дээштиг хемчеглерни албас чоруктар бар. Районнуң улусчу дружиналар штабының «Крокодил» деп хана солуну ында-хаа үнер. Кодээ Советтерде, албан-организацияларда улусчу дружиналарга тураскааткан булуңнарны чедир кылбаан. Эрге-хоойлу талазы-биле кеску агитацияны, методиктиг сүмелерни дружиналар штабтарынга көрүштүг кылдыр дерип кылбаан. Иштики херектер килдизинден, эш хуузунуң судтарындан коллективтерже чоруткан медээлерни өй-шаанда бижимели-биле харылаары бисте ам-даа четпес тургустунган.

Ажылда өске-даа четпестерни чайлаткаш, районнуң улусчу дружинниктери боттарының эрге-хүлээлелерни улам долузубыле, төлептиг күүседири чедип алыр сорулгалыг бис.

С. СОТНАМ,

милицияның улуг лейтенантызы, Өвүр райкүүскомнуң иштики херектер килдизинин начальниги.

Спорт КУБОК—ТАҢДЫЖЫЛАРДА

Бистиң республиканың профэвилелдериниң VIII кышкы спартакиадазының хаак спортунга команда болгаш хууда бирги чер дээш түүнел оюнары эткен дыштаныр хүннерде Кызылдың Хербис даанга болган. Аңаа Таңды, Бин-Хем, Тожу, Улуг-Хем районнарның, профэвилел обкомнарының, Ак-Довурак болгаш Хову-Аксыдан шиитизи-биле 200 ажыг спортчулуг 15 шилиндек команда киришкен. Ук оюнларга бистиң кожавыс Хакас автономнуг областың найысылалы — Абаканның педагогика институдунуң студентилериниң шилиндек командазы база чалаткан.

Маргылдааның баштайгы хүнү—марттың 15-те 15, 10, 5 километрлерге болгаш биатлонга спортчу демиселге болган. Чырыдыышкын ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң төлээзи Кызылда № 15 школаның күш-культура башкызы Николай Григорьев 15 километрни 55 минута 30 секундада эрткеш, ол хемчээлге чемпион болган. Оон дуңмазы, Бай-Хаакта уругларның спорт школазының тренери Михаил Григорьев—ийиги, Хову-Аксының төлээзи Владимир Ковалев —үшкү черлерни эзлээннер.

Херээжен спортчуларның 10 километрге чарыжыга хаак спортунга бистиң республиканың каш дакпыр чемпиону Эльвира Крыцина шылгараан. Ол ук хемчээлди 50 минута 26 секундада эткен. Хову-Аксыдан келген Галина Бабкина биле Кызылда № 4 школаның башкызы Людмила Кузнецова олар ийиги, үшкү черлерни алганнар.

Бай-Хаак ортумак школазының онгу клазының өөренгичизи Николай Пономарев 10 километрни 39 минутада эткеш, элээди оолдарның ол хемчээлге эткен чылгы чемпион адын база катап бадыткаан. Улуг-Хем районнуң шилиндек командазының кежигүнү Николай Чуруто—ийиги, Таңдыдан келген Александр Богачев — үшкү черлерни алганнар.

Уругларның 5 километрге чарыжынга Бай-Хаак ортумак школазының өөренгичилери Наташа Пустынцева биле Людмила Носкова олар бирги, ийиги черлерни эзлээннер.

Эр улустуң 10 километрге биатлон маргылдаазы кончуг солун спортчу демиселге эткен. Маңаа Чырыдыышкын ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң шилиндек командазының спортчузу Владимир Чуруто эң-не эки түүнелди көргүскеш, спорттуң бо хевирине республика чемпиону болган. Ийиги, үшкү шаңналдыг черлерни Кызылдан Василий Абакумов биле Хову-Аксыдан келген Александр Рожков олар алганнар.

Марттың 16-да эр улустуң дөрт кижи киржикчилиг 10 километрниң эстафетазынга команда талазы-биле бирги чер дээш хаак оруунга демисел Чырыдыышкын ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң хаакчылары биле Таңдының шилиндек командазының спортчуларының аразынга болган. Түүнелинде Чырыдыышкын ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң спортчулары бирги черже үнгеннер.

Херээжен спортчуларның, элээди оолдарның болгаш уругларның холушкак эстафеталарынга таңдыжылар тиилээн.

Ийи хүн үргүлчүлеп келген спартакиаданың түүнелинде команда талазы-биле бирги черни Таңды районнуң шилиндек командазы алгаш, шилчинр кубок, бирги чергениң диплому, тураскаалдыг вымпел-биле шаңнаткан. Хову-Аксының хаакчылары — ийиги, Чырыдыышкын ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң спортчулары — үшкү черлерни эзлээннер. Хемчээл бүрүзүнге шаңналдыг черлерни алган хаакчылар өртектиг белектер-биле шаңнатканнар.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: (солагай талазындан) эр улустуң 15 им-ге чемпиону Н. Григорьев; 10 км-га тиилээн Э. Крыцина; биатлонга бирги черни алган В. Чуруто олар.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга бүргеп, аязыр, чамдык черлерге биче хар чаар. Барын чүк угланыышкыныг хаттың күжү кошкаандан өйтавыга чедер. Агаарның температуразы 0—5 градус соор.

Кызылга агаарның температуразы 0—2 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Кинотеатрларда

МАРТ 19-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Мээң эргим Климентинам» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кудай төлдери» 9.00, 15.00, «Малахов базыры» 10.35, 16.35, «Чазый чорукка удур кажарлаашкын» (1-ги, 2-ги сериялары) 12.15, 18.15, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Соолгу хереч» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ынакшаанар дугайында романс» (1-ги, 2-ги сериялары) 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

Өвүр райпозунуң Хандагайтыда чем садыынга чаңгыс подотчёттуг ажылдаары-биле 2, оон аңгы база 4 садыгжы дарый хереглеттиниг турар. Ажылдаарын кузээнерни чурттаар чер-биле хандырар. Чугаалаажып алыры-биле райпо баштаар черинге келир. Телефону 2-31.

Өвүр райпозунуң баштаар чери.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ· Индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизинин 31-75, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизинин 37-43, культура килдизинин 23-54, кодээ ажылагый килдизинин 21-47, үлетпүр килдизинин 22-64, чагаа килдизинин 41-27, информация база совет тургузуг килдизинин 20-60, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тиражы 16455. ЧАГЫГ № 127.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелиниң типографиязы, (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1).

ТС—00313